

"בדרך שאדם רוצה לילך בה -
מוליכין אותו"

כוחה של "קבלה" אחת

ד"ר אבי וינרוט, עו"ד

הלכות ראש השנה סימן תרב תרג

באר הגולה קמח

השחר, (ז) מלבד בערב-יוס-כפור שאין אומרים אותו אלא פעם אחת (רוקח). ואין נותנין (ח) חרם (ט) וכן אין משיבין אדם (ג) בבית-דין עד אחר יום-כפור (מהרי"ל). אין מקדשין (ד) [ה] הלבנה (ו) עד מוצאי יום-כפור. (ה) (יא) ושבת שבין ראש-השנה ליום-כפור המנהג לומר בו צו"ק (א):

תרג ובו סעיף אחד:

א א סוד בשם אבי העזרי מהירושלמי א אף מי שאינו נזהר מפת של (ב) [ב] עכו"ם, (א) בעשרת-ימי-תשובה צריך לזוהר: הגה (ב) ויש

באר היטב

שערי תשובה

אחר והארץ אזכור: (ג) כב"ד. ועל-כל-פנים מצוה לשפוט להוציא גזילה מתחת ידו, לכוש, מ"א, ט"ז: (ד) הלבנה. ולבוש כתב: ואני שמעתי שאדרכה טוב שיקדשו אותה כדי שתבוא מצוה זו ותוסיף על זכויותינו. כתב אור חדש: מעשה באחד שפגעו אנסים בלילה ורצו להרגו וביקש שיניחו לו לעשות מצוה א' קודם מותו, והלבנה היתה בחירושה וקידשה בכוונה גדולה, ונעשה לו נס כשרילג ג' פעמים כמנהג ונשאר הרוח וניצול מהם. גם שמעתי שמי שיקדש הלבנה, מיום שקדשה שוב לא ידאג שימות באותו חודש מאותו יום ואילך, ע"כ: (ה) ושבת. וכתב מ"מ: נוהגים שאין נער אומר ההפטר שובה ישראל:

[ד] הלבנה. עכ"ט. ועיין בא"ח שהביא זה וכתב ע"ז: הבאתי שמוה ראה ללבוש, שי"ל כמו שלא ידאג שימות כן לא יגזר עליו מיתה כאותו חודש, מיהו גם בזה י"ל כיון שממתיקין לכבודה כו' מגדת תיכף, ע"ש:

[ב] כותים. עכ"ט. ומ"ש שיאמר י"ג מדות ג"פ כו', עיין לעיל [סימן תפח] שכתבתי שכפעה איתא בי"כ התפלה ג"פ, ע"ש, ואנו אין נוהגין כן בגוף התפלה, ע"ש. וכתב בגיב סימן לד באחד שביקש שיתנו לו סחורות ללכת למקום קרוב ונתנו לו ונהרג בדרך, והנה כצ"ע השיג על מהרי"ו בהולך בשכר ואפ"כ כתב שיתענה מי יום, אך כזה שהשליח התחיל לבקש לשלחו בשליחות הזה לטובת עצמו אין שום הירא דצריך כפרה, ומעשים בכל יום שאדם לוקח סחורה בהקפה או כבודת אר"ץ גיזע"ט והולך ליריריים, שאם ח"ו יארע לו מקרה בנפשו אין המוכר צריך כפרה, והאיה מהא דהלך שאמר הקבי"ה לדוד עד מתי יהיה זה טמון כו' ולא קחשיב אבני הים משום דאבני הים המתחיל כו' ולכן א"צ כפרה, רק הואיל והורה כו' יתענה שלשה ימים בה"ב, ואם רצונו ליתן איה מחנה ליתמי הנהרג דבר טוב עושה, ע"ש. וע"ש סימן לה סידור תשובה באורך לאי שנכשל בא"א ושם מבואר שמחייב להודיע לבעל האשה בצנעה שאולי יאמין לו ויהיה פורש ממנה, ומן הדין היה די ז"ק שיאמר לו שירע שאשתו זינתה ולא לפרסם כדאמרינן ביומא ר"פ פז אשרי נשוי כו' בחטא שאין מפורסם, אך מצד הסברא יותר יאמין לו כשיתודה בצנעה לפני בעל האשה; ואם כי לקח עתה בתו ויתבייש בפני חמיו, יותר טוב לו שיחבייש, שעובר עבירה

(ב) עכו"ם. ואם אינו יכול לאפות בעצמו די בהשלכת קיסם, לבוש ומנהגים. ויזהרו שלא לברך וליטול חלה מעיסת א"י אע"פ שמכרה להם א"כ מבר להם הקמח, ונ"ל דמי שהולך בדרך א"צ להמחין רק כשיעור המפורש בי"ד ס"ס ק"יב, דלא קבילו עליהו להחמיר בעשרה ימים יותר משאר ימות השנה. ועיין בתשובת נ"ש סימן עא להתיר בשנת רעבון לאכול גלוסקאות של נחתום אינו יהודי ע"י הבישול אותם אח"כ בבית ישראל אף בעשרת-ימי-תשובה למי שנוהר, ע"ש. ושלי"ה ר"פ סז כתב שהחטאים נהגו לאכול חולין בטוהרה, ואף שכולנו טמאי מחים מ"מ יאכל דגן שלא הזכיר ונילוש במי-פירות וישוה וישתה מן הבאר

שלא יגע ויטמאם, עכ"ל. ועיין מ"א שהקשה עליו דהא נטמאו בפיו, ע"ש. וטוב לומר בכל יום מעשרת-ימי-תשובה בין ישתבח לירצו מזמור ממעמקים קראתיך, עיין מ"ש בסימן נו. מר"ח אלול ואילך כשמתענה ישאל מהש"י כפרה וחיים ובנים לעבודתו בהוצאת ס"ת ויאמר י"ג מדות ג"פ גם ואני תפלתי ג"פ. וכתב מ"מ: עכ"פ באלו הימים יעשה כל אדם כדעת הזוהר שישכב ויתאונן על חטאיו ויפשפש במעשיו. וכתב הרא"ש שיקרא באלו הימים איגרת התשובה של רבינו יונה, והאר"י ז"ל כתב שחייב הוא ללמוד בספרי מוסר כל השנה. ודיני תשובה בראש ספר

משנה ברורה

מהני, כמו שכתוב ביורה-דעה סימן קיב סעיף ט. (ג) ומכל מקום מי שהולך בדרך, אם אין לפניו פת של ישראל עד יותר מארבעה מילין ממקום שהוא עומד בו, ורוצה לאכול, מותר לו לאכול פת פלטר של עכו"ם בעשרת-ימי-תשובה כמו שמותר בשאר ימות השנה, כמו שכתוב ביורה-דעה שם, דלא קבילו עליהו להחמיר בעשרה ימים יותר ממי שנוהר כל השנה, (ד) ואפילו הכי מותר באופן זה. ויזהרו שלא לברך וליטול חלה מעיסה שהיתה מתחלה של עכו"ם (ה) אף-על-פי שאחר-כך מכרה לישראל [דכיון שבעת לישה היתה של עכו"ם, נפקע ממנה חיוב חלה], אלא דוקא כשמכר העכו"ם הקמח לישראל: (ב) ויש לכל אדם וכו'. כתב הרא"ש, שיקרא באלו הימים באגרת התשובה של רבינו יונה. והאר"י ז"ל כתב שחייב ללמוד בספרי-מוסר (ו) כל השנה, וכן כתב הגר"א במשלי בכמה מקומות ובמעשה-רב. ועל-כל-פנים באלו הימים (ז) יעשה כל אדם כדעת הזוהר, שישכב קודם שישיכב, ויתאונן על חטאיו ויפשפש במעשיו. ועיין ביצירות הרבש חלק א דרוש א, כי שבעה ימים שבין ראש-השנה ליום-הכפורים הם נגד שבעת ימי שבוע, ובכל יום יעשה תשובה על אותו יום; דרך משל, ביום ראשון יעשה תשובה על מה שחטא כל ימיו ביום ראשון, וכן ביום שני וכן כל שבעה

דסליחות עד ערב-ראש-השנה, כן משמע במנהגים: (ז) מלבד כו'. מפני (ז) שעתידין לומר שתי פעמים במנחה ובמעריב, והוא גם-כן יום-טוב: (ח) חרם. שלא לעורר כחות הדין בזמן ההוא, וכן אין משיבין, שחוששין ביותר להביא עונש שבועה לעולם, חס ושלום, ואפ"כ אפילו אם חייב לקבל בחרם עליו על-ידי היפוך וכדומה, אפילו הכי אין מקבל בחרם עליו עד אחר יום-הכפורים, ומיהו, אם רוצה יש לומר דהרשות בידו [פמ"ג]: (ט) וכן אין משיבין. ועל-כל-פנים (ה) מצוה לשפוט להוציא גזילה מתחת ידו, וכשיש דין למטה אין דין למעלה: (י) עד מוצאי יום-הכפורים. דקידוש הלבנה (ו) יותר טוב כשהוא מבושם וכשמחה, ובמדרש איתא, שבמוצאי יום-הכפורים בת-קול יוצאת ואומרת "לך אכול בשמחה וגו'". אבל דע, דכמה (ז) אחרונים הסכימו שיותר טוב לקיים המצוה מקודם כדי שמצוה זו יכריעוהו לכף-זכות: (יא) ושבת שבין וכו'. ונוהגים (ט) שאין נער אומר ההפטר שובה ישראל:

שער הציון

(ז) הגר"א: (ה) לבוש ומגן-אברהם: (ו) הגר"א: (ז) לבוש וביית-מאיר, ועיין בבאור הגר"א שכתב דכן עיקר: (ח) מטה-משה: (ט) אחרונים: (י) מגן אברהם וש"א: (א) שם: (ב) עוד כתבו בשם תשובת נחלת-שבעה להתיר בשנת רעבון לאכול בעשרת-ימי-תשובה גלוסקאות של נחתום עכו"ם על-ידי הבישול אותם אחר-כך בבית ישראל אף למי שנוהר: (ה) מגן אברהם וש"א: (ו) ויראה שגם הרא"ש מודה לזה, אלא שספר זה מיוחד יותר לעניני תשובה ולכן יזרח לעת הזאת: (ז) מטה-משה:

(א) היינו 'צדקתך צדק'. וצו"ק הוא קיצור התיבות [ר"ת] הראשונות שבג' הפסוקים — צדקתך רצדקתך צדקתך.

הלכות יום הכפורים סימן תרג תרד קמט באר הגולה

לכל אדם (ג) לחפש ולפשפש במעשיו (ד) ולשוב מהם כעשרת־ימי־תשובה. וספק עבירה צריך יותר תשובה מעבירה ודאית, כי יותר מתחרט כשיודע שעשה משאינו יודע, ולכן קרבן אשם חלוי הוצרך להיות יותר ביוקר מחטאת (ד"ע ורבינו יונה ריש ברכות):

הלכות יום הכפורים

תרד סדר ערב יום הכפורים, ובו ב' סעיפים:

א (א) מצוה (ב) לאכול בערב יום־הכפורים ולהרבות בסעודה: הגה ואסור להתענות בו (ב) אפילו תענית (ג) חלום (מהרי"ל). ואם נדר להתענות בו, עיין לעיל סימן תקע סעיף ב: ב (ג) יאין נופלים על

א תני חייא בר רב
נרבות ח' וביומא פ"א
וכמה דכתיב ומדרש
מעשה דחייא אחי
שהביא הטור ב וקח

שערי תשובה

ומתבייש מוחלין לו, וגם חייב לבקש על עצמו מאת חמיו כיון שיש בוה גם חלק מעבירות שבין אדם לחבירו שגורם לו שתיאסר אשתו עליו, ע"ש. וכתב באבן השוהם סימן מ באשה שהמיתה ילד ע"י גרם והגרם ע"י משרתת, שצריכה תשובה. וע"ש עוד סימן מה בא' ששלח נער קטן על טוס כו'. וכתב ביראליהו סימן כט: מ"ש בשליה מי שעשה עבירה צריך שיכתוב לעצמו ששגג וחיוב חטאת כדי שאם יזכה ויבנה בהמ"ק כד וכמ"ש בשבת גבי ר"י בן אלעזר כו', נכון כן לעשות, ולכתוב גם השיעור שאכל כדאיתא ביומא דפ, וכן אם חטא שני פעמים צריך לכתוב לו הדיעות וההעלמות איך היה, ע"ש. וכתב עוד בסיומן

באר היטב

הרוקח ובמהרי"ו ובס"ס קיצור ראשית חכמה, ובספר חסידים מסימן יט עוד סימן לב ומסימן מב עד סימן מה, ס"ה ע"ב קע"א, ת"ה עד תרי"ח, מהרי"ו סימן יב קמו קכא, ת"ה סימן קצה, בגימין זאב סימן עב, מהרי"ט הלכות ורצה, בתשובת רמ"א סימן לו. א' ששכר חבירו לילך בדרך ונהרג, נכון שיקבל תשובה, באר"שבע פרק חלק. ועיין בתשובת ר"ם לובלין סימן מג מד מה. אשה שמצאה ילד מת אצלה, בתשובת מהרי"ל סימן מה. ועיין במ"ב סימן כז, בשו"ת רמ"א סימן כה, ר"ל חביב סימן עט, רש"ל סימן צו, ר"י טראני סימן ה. ועיין ברי"ף כ"ד

דברים המעכבים את התשובה:

(ב) לאכול. ויש למעט בלימודו בערב יו"ב כדי לאכול ולשתות, ברכות דף ה. ועיין ידאהרן: (ג) חלום. המ"א העלה דאם מתענה עד סעודה המפסקת ליכא איסורא, ע"ש. ובשליה אוסר להתענות כלל, עמ"א. ואם טעה והתענה כל היום, צריך למיתב תענית לתעניתו כמ"ש סימן תקסח ס"ה. וט"ז כתב דא"צ למיתב תענית לתעניתו אחר יו"ב ע"ז, עיין סימן רפח. והרב בית־יעקב כתב שצריך למיתב תענית לתעניתו אחר יו"ב, ע"ש, ועיין סימן רפח מש"ש, ועיין ידאהרן. כתב שלי"ה: הנהגים שלא לאכול בשר כי אם בימים שא"א תחנון, או במקומות שאין מרכיב בסליחות באשמורת א"כ גם הלילה י"ט ומותר לאכול בשר כלילה, אבל במקומות שמרכיב באשמורת בסליחות או לא מחזקינן הלילה ליי"ט ואסור לאכול

משנה ברורה

בלשון תענית, שיהיה נחשב אכילה זו לפני הקדוש־ברוך־הוא כאלו היה תענית, (ב) כדי ליתן שכר כמקיים מצוה בצער יעניו. (ג) ויש לאדם למעט בלימודו בערב יום־הכפורים כדי לאכול ולשתות: (ב) אפילו תענית חלום. אכן אם (ד) מתירא לנפשו ורוצה להתענות, יתענה עד סעודה המפסקת, דוודאי מן הדין סגי כשיאכל פעם אחת. ואם אינו מתענה היום כלל, (ה) טוב שיתענה איזה יום אחר יום־הכפורים. (ו) ואם חל ערב־יום־כפור באחד בשבת ובשבת שלפניו התענה תענית חלום, שצריך למיתב תענית לתעניתו אחר השבת, אין לו להתענות ערב יום־הכפורים אלא ידחה עד אחר עבור המועד; ולפי דעת הש"ז לעיל בסיומן רפח סעיף־קטן ג אין צריך שוב להתענות אחר יום־כפור, דיום־הכפורים כיפר גם על זה, (ז) ומי שקשה לו התענית יכול לסמוך על זה. מי שנדר שלא לאכול בשר חוץ מיום־טוב, נתבאר בסיומן תקע שמוותר לאכול בערב־יום־כפור, דבלשון בני־אדם מקרי יום־טוב, ולא מיבעי בסעודה המפסקת (ח) אלא אף גם בשחרית, דאנן רגילין לאכול בשר גם בשחרית, וכל הנודר אדעתא דמנהגא נדר, (ט) אבל כלילה של ערב־יום־כפור אסור. ודוקא בנוודי ממש, אבל מי שלא נדר בהדיא, (י) אלא שנהג כך שלא לאכול בשר כי אם בימים שאין אומרים בהם תחנון, (יא) אזי אפילו כלילה של ערב יום־הכפורים מותר לאכול, ודוקא כלילה ממש אבל לא מקודם לזה, אף־על־פי שהתפלל ערבית: ב (ג) אין נופלין על פניהם. דנוהגין לעשותו קצת כמו יום־טוב:

שער הציון

(ב) כן הכריע המגן־אברהם בסיומן תקע, עיין שם: (ג) פוסקים: (א) מגן־אברהם משמא דגמרא: (ד) מגן־אברהם ומטה־אפרים וחי"א אדם: (ה) פרי חרש ומטה־אפרים: (ו) הגר"ז בסיומן רפח: (ז) מגן־אברהם וחי"א אדם וש"א: (ח) מגן־אברהם וש"א: (ט) ובמקומות שמרכיב בסליחות באשמורת, אם־כן אין חושבין אותו ליום־טוב, איך לאכול בשר כלילה ושם בשם שלי"ה:

תרג דין עשרת ימי תשובה. ונרות יוהכ"פ ודין ליל ערב יוהכ"פ:

א אף במקומות שאין מחמירין (א) בפת א"י ויש אנשים שאין נוהרים בהן מ"מ ביו"ד ימי תשובה (ב) צריך לזוהר ולאפות בביתו או ליקח מבית ישראל ואם אין שם אופה ישראל וגם א"א לו לאפות בביתו אוי יש לו (ג) להבשיר התנור שהא"י אופה בו הפת שקנה טמנו והיא ע"י שישליך לתיכו קיסם בשעת הבערה או ינער האש מעט ופרטי דינים אלו מבוארים ביו"ד סימן קי"ב. ומי שהולך בדרך ואין לו פת של ישראל וידוע שלא ימצא פת של ישראל חוץ (ד) ד' מילין מותר לאכול פת א"י אפי' בימים אלו:

ב יזהר שאם יקנה מן הא"י עיסה מגולגלת שלא יפרוש חלה ויברך שגלגול א"י פוטר והברכה היא לכפלה רק אם יקנה הקמח מן הא"י או חייב בחלה:

ג יש מן חסידים ואנשי מעשה שמחמירין על עצמם לאכול (ה) חולין בטוהרה בימים אלו והעושה כן צריך לחזור אחר דגן שלא נפל עליו מים והוכשר לטוהרה והקמח יהיה נילוש במי פירות וכשרוצה לשתות ישותה משהנהר ומעין וישהה [א] שלא ינע בהם ויטמאם ואין לעשות כן רק מי שכל מעשיו בקדושה וטהרה ונוהג בפרישות יתירה ובאם לאו גם זה הבל ורעות רוח ויהורא וכל אדם אינו חייב אלא כשיעורו:

אלף למטה ארף המנון

תרג [א] ע' מ"ח שהקשה דהו' נעמלו בפיו ונא"ר תירץ דכל שאינו בולעם עדיין הם מהוגרין

תרג (א) כפת עכו"ם. וע' ציור"ד (סי' קי"ב) דנוהגין איסור חף כפת של פלטר עכו"ם. מחה"ש: (ב) צריך לזוהר. וכל הירא וחרד לדבר ד' ילמוד זוהר על שארי דברים אס' כפת של עכו"ם שמקלח פוסקים התידוהו חנפ"כ לריך לזוהר בזה ציור"ד ימים אלו ומנ"ש שלריך לזוהר בהרבה דברים שיש בהן חשש איסור. וכן לריכין לזוהר שלא לקנות שום דבר שיש בהם חשש איסור כמו יין. וכן צער ידקוק ביותר לקנותם מאיס נאמן וכן בשאר ענינים ידקדק בו ביותר. ואף שאין באפשרי לנהוג כן בכל ימות השנה אבל עכ"פ בימים אלו יזהר בהן ביותר. ולא נאסר בזה בשאר ימות השנה כיון שאין בדעתו לנהוג כן ולזוהר כי אם באותן הימים בלבד. הפוסקים. וזה לשון הרב נרמ"ק ז"ל בסדר עבודת יוהכ"פ ואף אם יזהר בדבר חסידות בחלה הימים בלבד נכון הדבר ואף אם לא ינהוג כן בחסידות הכוח תמרי כן. וכ' שם פעם ע"ז לפי שהקב"ה יושב על כסא רחמים ומתנהג בחסידות בימים האלה. וכן יו"ד ימים האלה תלוים בנינה הנקראת "חסידה ברושים ביתה" כדפירשו בזה"ק פ' ואלא. ולפיכך נכון הדבר להתנהג גם אגמנו בחסידות כאשר נוכל שאת עכ"ל בקי"גור. וביותר לריך לדקדק בדברים שבין אדם לחבירו כי עליהם אין יוהכ"פ מכפר ואפי' מיחה אין מכפרת עד שירלה חבירו ע"ל סי' תר"ו סעיף א' באורך: (ג) להבשיר התנור. ודוקא כשאי אפשר באופן אחר אבל בלא זה נהגו שלא לאכול ולריך לאפות בעלמו. ע' בשל"ה שער אוחיות אות ח': (ד) מילין. ולא יוחר. וע' במח"ש מה שכ' בשם הסר"ח דין זה: (ה) חולין בטוהרה כו' אלא כשיעורו. וכחוב בספרים שלכל הפחות יאחו בענין הטוהרה להיות זהיר ורזי להיות תמיד נטהרה. ואם אפשר לו יטבול בכל יום מאלו היו"ד ימים קודם החפלה וגדולה מעלתה כי טוהרת הנוף יחדש טוהרה בגשמה. וכש"כ אם ח"ו נטמא בטומאת קרי המטמאת את כל הנוף כי אז בודאי יגיע ג"כ פגם אל הגשמה הק' כי הטומאה הפכיד הגשמה נוסדש העליון חס ושלוס כמש"כ בחיקויים דאיהו לא שריא על גשמתא פגומה כדכ' כל אשר בו מוס לא יקרב וסורו טמא קראו למו. ולכן יזהר להשכים מיד בצוקר ולטבול כדי שיאמר ק"ש וחפלה בטוהרה. כי חפלות מיו"ד ימים האלו חמורי טובא כר"ה ויוהכ"פ ממש וכן מוכח מהפוסקים. וזהו בענין טוהרת הנוף וכש"כ שראוי לזוהר לטהר את הלב ממחשבת טומאה וכל מדות רעות החלוי בלב כמו כעס והחול וכי"ב. וכן יטהר את מחשבתו

מכל

מאמר ג

אלול – זמן הוראת השאיפה

כ' הרמ"א בסי' תקפ"א ס"א: "מר"ח ואילך מתחילין לתקוע אחר התפלה שחרית".
 ובמטה אפרים שם ס"ז כ' נמי, "מר"ח אלול ואילך תוקעים בכל יום אחר גמר התפילה
 תשר"ת קודם אמירת תהלים". ובביאור הטעם בזה כ' באלף למגן שם, וז"ל: "וע"ד המוסר,
 טעם התקיעות לעורר לב העם ולהחריד לבותם שיעוררו לבותם בתשובה, כי כן הוא טבע
 של קול השופר להחריד כמש"כ (עמוס ג, ו) "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו".
 ומתחילין לתקוע בר"ח שלשים יום קודם ר"ה, כי הוא דמיון לבעל חוב שנותנים לו בבי"ד
 ל' יום למצוא כדי גאולתו כדי להפטר מנוגשיו, כ"כ נותנים לאיש הישראלי זמן להכין
 עצמו שלשים יום קודם יום הדין, בתשובה ותפלה וצדקה, כדי לתקן מה שפגם ובמה
 הוציא פרטי ימים והעתים ורגעים".

התקיעה באלול מביאה להתעוררות

מטרת תקיעת השופר בחודש אלול היא 'לעורר לב העם' לחזור בתשובה, וזאת ע"י
 שיזכיר להם כי יום הדין קרב ובא, וממילא יבואו להתעורר בתשובה, בתפילה ובצדקה
 לקראתו.

וכעיי"ז כ' הרמב"ם (פ"ג מהל' תשובה ה"ד): "אע"פ שתקיעת שופר בר"ה גזיה"כ, רמו יש
 בו, כלומר עורר ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם וחזרו
 בתשובה וזכרו בוראכם. אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל
 וריק אשר לא יועיל ולא יציל, הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם, ויעזוב כל
 אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה" וכו'. בדברים אלו מבוארת כל עבודת
 האלול, בדברים אלו מורה לנו הרמב"ם את מהות העבודה בחודש זה – התעוררות.

מוטל עלינו לדעת, ולחזור ולשנן, כי לא הרי חודש אלול כהרי שאר חודשי וימי השנה.
 והדברים אמורים כלפי השגרה הגשמית והרוחנית כאחד. בימי האלול, המעשים נעשים
 בצורה אחרת, רצינית ומחושבת יותר, ואף המעשים הטובים והרוחניים, עליהם להעשות
 אחרת, טהורים יותר, רוחניים יותר, עמוקים יותר. כי עבשיו 'אלול'.

ההתנהגות המיוחדת לימי אלול – תרמית?

אחת מהאמרות אשר נשתרשו בבי מדרשא אודות מעלת ימי האלול ועבודתם – הינה

אמרתו של מרנא הגרי"ס זצ"ל, כי "כל השנה צריכה להיות 'אלול', אך אלול, הרי הוא בכל זאת 'אלול'". ויש להבין את הדברים, דהלא אלול זמן המסוגל הוא לקרבת אלוקים, וכמאמר הנביא (ישעיה נה, ו) "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב", זמן שכבר דרשו עליו דורשי רשומות את הפס' בשה"ש אני ל'דודי ו'דודי ל'י (שה"ש ו, ג), כיצד איפוא ניתן להיות כל השנה במצב של 'אלול'?

מהאי טעמא נמי צע"ט מה דנפסק להלכה בשו"ע (סי' תר"ג ס"א) ש"אף מי שאינו נזחר מפת של בותים, בעשי"ת צריך להזהר, וכן כ' שם במט"א (אלף למגן שם אות ב') ד"צריך ליהזר, וכל הירא וחרד לדבר ה' ילמוד מזה על שארי הדברים, אם בפת של עכ"ם שמקצת הפוסקים התירוהו – אעפ"כ צריך ליהזר מזה בעשרה ימים אלו ומכל שכן שצריך ליהזר בהרבה דברים שיש בהם חשש איסור וכו', ואף שאין באפשרי לנהוג כן בכל ימות השנה, אבל עכ"פ בימים אלו יזהר בהן ביותר". והדברים לכאן תמוהים, כלום משקרים אנו את הרבש"ע ח"ו, מה יתן ומה יוסיף מה שנהוג בזה לזמן מסויים, בידעו כי בחלוף התקופה הדיא ישוב למנהגו הקודם, הלא דומה הדבר לאדם המכסה עצמו במסווה, הכי נימא דנשתנתה מהותו במאומה עבור זה.

ואם כי היה אפשר לומר עפ"י ד מרן המשגיח הגה"צ ר' יחזקאל לווינשטיין זצ"ל שאמר שאלול זו בחינה של חטוף כפי יכולתך, ואם כן היה אפ"ל דאמנם לא יחזיק האדם בהנהגה זו אך אכתי הרוויח שחטף מצוות במשך האלול, אלא שמדברי הפוסקים משמע דלא הוי עצה טובה קמ"ל אלא דוהי הלכה פסוקה, שיזהר בימים אלו מפת עכ"ם ושאר איסורים. וכאמור צ"ב מה מקום מצינו לחומרא מיוחדת זו בעשי"ת, מה מטרתה הלא אנן סהדי שלא ימשיך בה שהרי אין באפשרי לנהוג כן בכל ימות השנה. וה"ה לתקופת ימי האלול, אשר בחסדי ה' רבים מקבלים על עצמם קבלות וסייגים, ולכאורה מה מקום להנהגה זו הלא פעמים שיודע הוא האדם שלא יחזיק מעמד בקבלה זו, וכי מנסה הוא לרמות מישהו במעשיו.²

וביותר דהנה יעוי' בחולין (קה, א) דאיתא שם גבי איסור אכילת גבינה לאחר בשר, דאמר מר עוקבא על עצמו ד"אנא להא מילתא חלא בר חמרא לגבי אבא ("לדבר זה אני גרוע מאבי כחומץ בן יין" – רש"י). דאילו אבא כי הוה אכיל בשר האידנא, לא אכל גבינה עד למחר כי השתא, ואילו אנא בהא סעודתא הוא דלא אכילנא, לסעודתא אחרינא אכילנא". ובזאת נמי הדבר אומר דרשני, דאם אכן כך ס"ל למר עוקבא דצריך להמתין מעל"ע מאכילת הבשר, עד כדי שכינה את עצמו מחמת כן כ"חומץ", מדוע לא המתין הוא

² ואכן ע"י במאמר "דרכי העבודה – בתחבולות תעשה לך מלחמה", שהרחבנו לבאר שצריך האדם לראות שקבלותיו יהיו קבלות שיוכל לעמוד בהם בהצלחה במשך כל השנה הקרובה ע"ש. אך אכתי משמע מדברי הפוסקים דאף אם הקבלה הינה קבלה שלא שייך בשופו"א שיצליח לשמור עליה במשך השנה, למרות זאת יש ענין בקבלתה.

ג"כ אותו פרק זמן, וכי לא היה מסוגל מר עוקבא להחמיר על עצמו כמנהג אביו ולהמתין מעל"ע, והלא אלו הם מעשים שבכל יום ששומרים אנו חומרא זו למרות שאיננו בדרגת אביו.

מעשים היצוניים ומזויזפים – מוטב כי לא יעשו

אלא, ביארו רבותינו בעלי המוסר, דידע מר עוקבא בעצמו כי אכן זו ההנהגה הראויה – ברם, רק לאביו ראויה היא. שכן לאביו במדרגתו – "יין" – כך יאה ונאה, דאין לו לאכול בפחות ממעת לעת. אך למר עוקבא עצמו, דהוי כ"חומץ" גבי אביו, הרי דאין בהנהגה זו כלום, ולא עוד אלא דאין – במדרגתו – בהנהגה זו משום הראוי.

זהו שאמר ע"ע דהוי כחומץ בן יין, דאין הביאור בזה דהוא הוי חומץ מחמת דלא המתין כאביו לאכילת הגבינה, כי אם אדרבא, זאת דהוא הוי בבחינת חומץ בלבד, היא הנותנת דאין לו להמתין כאביו, ולא היה לו למר עוקבא לחקות את אביו גרידא, וכיון דהבין דע"פ מעלתו – מעלת ה"חומץ" – אין לו להמתין כי אם את הפרק זמן שבין סעודה לסעודה, המתין כך ולא יותר.

נמצאנו למדים, כי החיקוי דבר פסול ומשולל הוא, ועל האדם מוטל לפעול אך ורק בהתאם לדרגתו הוא, וא"כ מתחזקת קושייתנו עשרת מונים; מהו ענין הנהגת החומרא בעשיית כהמנעות מאכילת פת עכו"ם וכד', והלא לכאוי הוי מעשים מן השפה ולחוץ גרידא, ומה ענינם בבואנו לקראת יום הדין הגדול.

ימי האלול אינם גורמים את השינוי כי אם את ההתעוררות

בכדי להבין ענין זה, נתנה ראש ונשובה להתבונן שוב במהות ימי האלול. דהנה כפי שהבאנו לעיל, העולה מדברי הרמב"ם הוא, דיסוד ומהות ימי האלול הינם התעוררות, וכשנ"ת מדברי הפוסקים גבי ענין תקיעת השופר בימי האלול, דתפקידו לעורר את האדם. ומבואר, דאין ימי האלול באים ע"מ לשנות את האדם, כי אם לעוררו לשוב בתשובה, דמתוך ההתעוררות הזו ודאי ישוב ויתקן וישפר דרכיו, אך ימי האלול מיהת, לא באו לחולל את עצם השינוי, כי אם את ההתעוררות גרידא. התעוררות מהתרדמה האופפת אותנו בכל ימי השנה, תרדמת ההרגל והשגרה.

ובסוטה (ג, א) איתא, "ריש לקיש אמר אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנסה בו רוח שטות, שנא' (במדבר ה, יב) "איש כי תשטה אשתו – תשטה כתיב", במשך השנה אפופים אנו באותה רוח שטות, אשר היא הגורמת לירידה ברוחניות, דהיא היא סיבת כל החטאים והעוונות – "אין אדם חוטא אא"כ נכנסה בו רוח שטות" (ועי' גם בילקוט שמעוני במדבר, ה, תש"ו), ולא עוד אלא שגורמת היא לנו להתרגל למצבנו ולחשוב שזהו המצב הרגיל וכמאמרם בקידושין (כ, א) "אמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הזותרת לו,

פרקי פרק רביעי אבות

(א) בן יוסף אומר. איוהו רבם הלומד מכל אדם. שנאמר מכל מלמד השכלתי כי ערוהו גבור תבובש את יצוה. שנאמר טוב ארה אפים מגבור ומשל פרוחו מלכד עיר: איוהו עשיר השמח בחלקו. שנאמר יגיע פפיה כי תאכל אשריה וטוב לה. אשריה פעולם הזה וטוב לה לעולם הבא. איוהו מכבד המבבד את הפרוח. שנאמר כי מכבדי אבבד ובני יקרו: (ב) בן עזאי אומר. הוי רץ למצוה קלה בבחמורה. ובורח מן העברה. שמצוה גוררת מצוה ועברה גוררת עברה. לשטר מצוה מצוה. ושטר עברה עברה: (ג) הוא היה אומר. אל יהי בו לכל אדם. ואל יהי מפליג לכל דבר. שאין לה אדם שאין לו שעה. ואין לה דבר שאין לו מקום: (ד) רבי לויטם איש יבנה אומר. מאד מאד הוי שפל רוח. שתקות אגוש רפה: (ה) רבי יוחנן בן ברוקא אומר. כל המנהל שם שמים בסקר. גפרעין מקצו בגלוי. אחר שוגג ואחר מויד בתלול השם: (ו) רבי ישמעאל בר רבי א תלים קיט, לו. ב פסלי טז, לב. ג תלים קמט, ג. ד ט"א ג, ג

באורי חנר"א פ"ד (ב) הוי רץ למצוה קלה כו'. בירושלמי פ"א דפאה אורח חיים טז תפלים נט משגלותיה לא חדע טלטל הקביה מהן זכרון של עושי מצוה כדי שיהיו עושין באמונה ושם כתיב מכל משמר נזור לך כי ממנו תולדות חיים מכל מה שאמרו (שיש) לך בתורה השמר שאין אתה יודע מאיזה מהן יולא לך חיים הטהרה הכחוב מצוה קלה שבקלות לתמורה שבחמורה קלה שבקלות זה שלוח הקן ומצוה חמורה שבחמורות זה כבוד אב ואם ובתיהן כתיב והארכת ימים ובספרי פ' ראה כל הדבר אשר אנכי מצוה וגו' שיהא חגיגה עליך מצוה קלה כחמורה ושם לשמור את כל המצוה וגו' שיהא כו' ושם לשמור ולעשות את כל המצוה שיהא כו'. וכמ"ס (דברים ד) אז יבדיל משם וגו' ואמרו מכות (י' פ"א) יודע היה משם שאינו קולטות כו' ראה כמה רץ על חיי מצוה שלא הגיע זמנה: ובבב"א (פסלי ד) מכל משמר נזור וגו' כי ממנו וגו': שמצוה כו'. שנאמר אם בחקותי תלכו וגו' ואם לא תשמעו וגו': ועברה צוררת כו'. ספרי פרש' ראה כי יהיה איש שונא לרעהו וארבו לו. מכאן אמרו עבר אדם על עבירה קלה סופו לטבור על עבירה חמורה עבר על מצוה ואהבת לרעך כוונן וגו' חיים וטרח מן העבירה: ששטר מצוה כו'. כמ"ס בפ"ק דב"ב (פ' פ"א) מאי דכתיב רודף לדקה וגו' הקב"ה ממתיא לו כו': ושטר כו'. כמ"ס (יחזקאל ג) ונחתי מבוטל לפניו וט': (ד) מא"ט כו'. כמ"ס (ירמיה יג) שמעו זאת והאזינו ואל תגנהו. (דברים ת) ורם לבבך ושכחת וגו'. (סס יו) נבלתי דוס לבבו והרבה כיוולא ושין כס"ק

עץ יוסף (א) בן יוסף אומר. לפי שלא האריך ימים ולא נסמך סיקרא רבי היו קראין אותו על שם אביו. וכן בן סאלי וסנייהם שמש שמעון: איוהו חכם. אמר ד' מדות בן בוסק ממה שנראה לבני אדם. שחכם הוא הלומד לבני אדם ואמר הוא שהדבר בהפך וקרא הלומד מכל אדם. וכן נכוד אינו מי שנובר את הצדו כעטו אלא שנובר את יגרו מלכטום: וכן עשיר איש מי שיש לו הון רב ועינו לא תשבע עישר אלא השמח בחלקו אם משם הוא זה נבול העושר שמחת סלג ולינו מסר כלום. וכן מטובד הוא המכבד את האדמים כי סכלי לא יוציא אלא מה שיש בו וען הסדה לא יוציא פרי אלא מה שיש בלימות שרשו. וכן ד' מדות שקונס האדם בעלמו בנהירתו אף שלא נזור עליו מפת פיגרים ויכול להתהלל בזה: הלומד מכל אדם. ואמ"ס שהוא קצין ממנו: מוב ארץ אפיס. הבא מנד כנורה של כטס סיר. לא מנד רכות הסנט. וכן מושל ברותו כשכס מלכד עיר. מן המלך שלאחר שכבס את הסיר וכיו לירו האנשים במורדים בו. מושל ברותו ואינו הורגן: השמח בחלקו. ואיש מקבל מאחרים. ואיש מנכס גדולה. לכן חיו חיים בעיט"ו ובפוס"ב. וחמ"ס גיט כסין כי האכל. אשריק בעיט"ו שלא תלסרן לבירות. וטוב לך לפוס"ב. דמתוך שהוא נהנס מיעוט. כסיו לא בא לידו גזל וטחל בני עולמות: (ב) הוי רץ למצוה קלה כחמורה. כהג' בתו"ס חובת כחמורה לא גרסיק לה. ואי גרסי לה רריך להיות כחמורה: שמצוה גוררת מצוה. שהטובה נולדה אחת טח לו לעשות אחרות שנאמר (ויקרא כו) אם בחקותי תלכו ואת מצותי השמחו ועשייתם אותם: (ג) אל תהי בו לכל אדם. גומר מה יוכל פלוגי להזיק לי: וא' תהי מפליג. מרחיק לכל דבר שיש לחוש עליו אל האמר רמוק הוא סיכיה ואין לדאוג ממנו: (ד) מאד מאד כו'. אמ"ס שבסאר מדות סדרן סאמלטיה היא הסובבת. צמדת ילאוס אינו ק אלא יספ לקצס האחרון של ספלות ברות. לפי שהנאות ולא בדיני אינטי מינה. לכן רריך לפשות לה סרהקס יחרה: שתקות אגוש רפה. שהאדם הוא הכלי הסחיתות עד שטיקף חותלתו והאורח וחקוהו לוסת לקטורה סיאכלט עס ורמה: (ה) אחר שוגג והחד מויד בתלול השם. עסרעין סכל בגלוי. עס היות שהשוגג סממיד

משלי א

כג תִּשְׁבוּ לְתוֹכְחָתִי הִנֵּה אֲבִיעָה לָכֶם רוּחִי אֲוִדְיעָה דְבָרֵי אֲתָבָם :
 כד יֵעַן קָרָאתִי וְהִתְמַאֲנִי נְפִיתִי יָדַי וְאִין מְקַשֵּׁיב : כה וְהִתְפָּרְעוּ כָּל
 עֲצָתִי :

פי' מהגאון רבינו אליהו ז"ל

אחר פיהו יצאן לרדוף אחר האות עוה"ז תאהבו פתי הכיו נוחין להסתפוח .
 ולצים הוא עד כח הצ' שהן היושבי קרנות . לצון חסרו להם כי בזה אין להם
 חף האלה הגוף רק שהן חמדו את הלעון מחמת שהיא עבירה גדולה . וכסילים הוא עד
 כה הצ' שאין חפצים לטרוח ולידע את התורה הן נקראים כסילים כי הבטיל הוא
 היפוך היודע והן ג' דרגין מלמטה למעלה : כג) תשובו לתוכחתי עד ג' הנ"ל אומר
 לכל א' רפואתו עד המהפתין ביערם לילך אחר האור עוה"ז אומר השבו לתוכחתי
 שרפואתו לשבר האורו וילכו בדברי הוכחה ומוסר וממילא ישבר האורו וכמסו"ל ואם לאו
 יזכור לו יום המיתה . הנה אביעה לכם רוחי עד הצבלי לצון ויושבי קרנות שאין להם
 האור עוה"ז אלא הלעון חמד להם כי רוחם לא נהה ולא שקפה עד שידברו דברי הלעון
 ומזה להם נחת רוח . והטעם מפני שבכל דבר שאדם עושה נהגין לו רוח ממנו
 והוא המסייע אותו לעשות דברים עוד כאלה וזה הרוח אינו נח ושקט עד שעושה עוד
 דברים כאלה והוא נהנה מהם . ומזה יש לו נחת רוח הן בדבר מלוא או בדבר עבירה
 וזהו עבירה גוררת עבירה ומלוא גוררת מלוא וכל דבר עבירה שהיא גדולה נש הרוח
 הבא ממנה היא גדולה ומהאור יותר לעבירה עוד וכן בדבר מלוא גדולה בא רוח ממקום
 קדוש מאוד ומחלוא מאוד למלוא ונהנה מאוד מחמת זה ממלוא וידוע שמצוה הגדולה
 מכל המצות היא לימוד התורה ולהיפך דברים בפלים ולצנות שזהו היפוך התורה
 ולכן יש הנאה מדברים בפלים ולצנות יותר מכל העבירות חף שאין בזה עוה"ז אך מחמת
 שהרוח הצומח גדולה עד מאלד והיא כמעין הטבע היפוך התורה שהיא כמעין הטבע .
 לזה אומר הלא אין בזה עוה"ז כלל רק ההנאה הוא מחמת שהוא היפוך התורה והיא
 עבירה גדולה והרוח נוצע הנה אביעה לכם רוחי ואז יהיה לכם ע"י רוח הקודש ההנאה
 גדולה כמעין הנוצע ובדאי יהיה הנאה יותר גדולה מזה כי התורה כנגד כולם והנאה
 רה"ק גדולה מרוח הצומח מפני שזהו הנאה אמתי . אודיעה דברי אתכם הוא עד
 כח הצ' שהם הכסילים אשר ישגאו התורה מפני הסרון הבנה להן אומר אודיע דברי
 אהכם ותראו מהיקוהיה והאהבו אותה . והן ג"כ מלמטה למעלה ואלו השלשה הוא עד
 השלשה דברים שאמר למעלה שמהחילה צריך האדם לקחת את עצמו למוסר וזה לקחת
 מוסר גו' ואח"כ יתן ה' סייעתא דשמיא וזהו לתת לפתאים גו' ואח"כ להצין גו' כן הוא
 כאן מהחילה השבו לתוכחתי שהוא לקחת לעצמו מוסר גו' הנה אביעה גו' הוא סייעתא
 דשמיא אודיע דברי אהכם הוא להצין גו' : כד) יען קראתי ותמאנו הקריאה היא כאשר
 פונה את עצמו לילך והוא עדיין אינו רחוק ממנו אז קוראין לו אצל כאשר הוא
 רחוק עד שאין שומעין קולו אז מרעין לו בידיו שיחזור וזהו קראתי כאשר הייה קרוב
 ותמאנו . נפיתו ידי חף על פי שהמאנו ותהרחקו עוד חף על פי כן רחמתי
 עליכם ונפיתו ידי שתחזרו אלי : ואין מקשיב כלומר שטעה עצמו כאלו אינו
 רואה ושומע : כה) ותפרעו כל עצתי דרך האורב מחחילה נוחן ענה שילך בזה הדרך
 המוצה וכשלא ישמע אליו וילך בדרך לא טוב אז מוכיח אותו על שהולך בדרך לא טוב
 וזהו ותפרעו כל ענתי שנתתי לכם לילך בדרך הטוב והישר ולא שמתם לפתתי והלכתם

אחריות האדם על מעשיו והדרדרותו

נמצינו למדים, כמה גדול הוא כוחה של הנשמה הקדושה הדוחה הרבה מן החושך, ואלולא נתינה האפשרות ליצה"ר להחטיא את האדם לראשונה בעל כרחו, לא היה האדם חוטא, כי לא היתה ליצה"ר אפשרות של דריסת רגל בתוככי האדם להתמודד כנגד אור הנשמה. וגם כשהאדם חוטא הרי אין באפשרות העבירה לטמא את הנשמה הטהורה כמו שמטמא את הנפש, אלא ע"י העבירה מסתלק אור הנשמה.

אחרי שקנה לו היצה"ר זכות דריסת רגל בתוככי האדם, מעתה האדם הוא האחראי למעשיו, הוא המגדיל את היצה"ר - "אתה עושה אותו רע", ונותן לו את כל האפשרות והסיוע להמשיך את התדרדרותו לחטוא.

נוסף לזאת, ע"י כל הוספת חטא פותחים פתח נוסף ליצה"ר, נותנים לו יותר אפשרות של דריסת רגל, ואם כשחוטא בהכרח - פעם הראשונה - בזה קנה לו היצה"ר דריסת רגל, על אחת כמה כשהאדם חוטא מרצון ע"י בחירתו ברע, בכך נותן דריסת רגל ליצה"ר, ומגדיל ביתר שאת את רשות הרע, ע"י פתיחת פתח נוסף ליצה"ר.

וצריך לפחד לא רק מעצם כשלון החטא, אלא אף למעלה מזאת - מתוצאות החטא, שע"י החטא נפתח פתח נוסף ליצה"ר, המגדיל את דריסת רגל יצה"ר, והוא עצמו נותן את כל הסיוע והחיזוק כדי להמשיך את הדרדרותו, ולהגדיל פי כמה את כוח הרע.

יצה"ר של ביטול תורה

הגר"א (משלי א, כב-כג) מבאר איך שהאדם עצמו הוא מגדיל את יצה"ר של ביטול תורה, שהרי בדברים בטלים אין לאדם שום ערך והנאת עצמו, ואיך יתכן שאדם מבטל זמנו לריק, ללא תועלת והנאה שהיא? ומבאר: והטעם, מפני שכל דבר שאדם עושה נותנים לו רוח ממרום, והוא המסייע אותו לעשות עוד דברים כאלה, וזה הרוח איננו נח ושקט עד שעושה דברים כאלה, והוא נהנה מהם... וזהו מצוה גוררת מצוה עבירה גוררת עבירה, וכל דבר עבירה שהיא גדולה גם הרוח הבאה ממנה היא גדולה, ומתאוה עוד יותר לעבירה... וידוע שהמצוה הגדולה מכל המצוות הוא לימוד התורה, ולהיפך דברים בטלים וליצנות שהם הפך התורה, ולכן יש הנאה מדברים בטלים וליצנות יותר מכל העבירות, אף שאין בזה [הנאת] העולם הזה, אך מחמת שכוח הטומאה גדולה מאוד, והוא כמעין הנובע, היפך התורה שהיא כמעין הנובע... רק ההנאה מחמת שהיא היפך התורה והיא העבירה גדולה."

זה לעומת זה עשה האֱלֹהִים, כמו ש"תלמוד תורה כנגד כולם", כך לעומת זה יצה"ר של ביטול תורה הוא גדול מכולם, והאדם עצמו הוא המסייע ליצה"ר של ביטול תורה, ומגדיל יותר ויותר את כוח הטומאה, עד שדברים בטלים שקודם החטא היו נראים כדברים ללא ערך והנאה עצמי, אולם מכוח גודל רוח הטומאה אשר האדם הוא המגדלן, הוא בעצמו יוצר את כוח התאוה, ע"י שהופך את כוח הדמיון והשקר למציאות, ומעתה אינו יכול לחוש את השקר והמרמה בדברים בטלים וליצנות.

לימודים אלו הם עצמם יעוררו אותנו לתשובה, שהאדם הוא עצמו האחראי להדרדרותו, הוא העושה אותו רע ומגדיל את היצה"ר, ומוסיף לו כוח וחיזוק, ועלול להגיע בהדרדרותו, עד כדי שכוח דמיון תאות העוה"ז הופך למציאות אצלו, עד לכדי נפילה של ו"נפשנו יבשה" כדברי הרמב"ן "שנתחמם טבעם מרוב התאות" – שדמיון התאוה נעשית אצלו כטבע.

אח"ח 1234567

★ ★ ★

תקיעת שופר באלול

תניא בפרקי דר' אליעזר (פרק מו) בראש חודש אלול אמר הקב"ה למשה עלה אלי ההרה שאז עלה לקבל לוחות אחרונות, והעבירו שופר במחנה. משה עלה להר שלא יטעו עוד אחרי עבודת אלילים, – כדי לא לחזור שנית על הטעות, – והקב"ה נתעלה באותו שופר, שנאמר: "עלה אלוקים בתרועה ה' בקול שופר" (תהלים מז ו'). לכן התקינו חז"ל שיהיו תוקעין בר"ח אלול בכל שנה ושנה, (עכ"ז פרקי דרבי אליעזר. מכאן ואילך מדברי הרא"ש סוף מסכת ר"ה) וכל החודש – כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה, שנאמר: "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו" (עמוס ג, ו) (פסוק נוסף זה ללמדנו על הרחבת תקיעת שופר לכל החודש – של"ה), וכדי לערבב השטן, וכן נוהגין באשכנז לתקוע בכל בוקר וערב אחר התפילה (טור תחלת הל' ר"ה).

דברי פרקי דרבי אליעזר צריכים ביאור – הלא העברת השופר במחנה לא היתה אלא להודיע לעם תאריך עליית משה להר, כדי שלא יטעו בשנית, ומה ענינה

הגה"ה

סחים וגליא . ממש דשמא קדישא סחים וגליא
 בגין דאורייתא כלא שמא קדישא היא ועל דא
 איסי סחים וגליא . פי' כמו שכוח ית"ש נקרא
 אל מסתחר שאף שנכרחו העולמות במדרגות
 רבות . לגבי' חין שום שני . ורק לגבי דידן
 הוא מסתחר שיתרחו לעינינו פעולותיו במדרגות
 שונות ושנשיג אחדותו ית"ש בשאר המדרגה
 הכתוונת . וכל הסתחרו הוא כדי שרק עי"ז
 יגלה כבוד אחדותו אלינו בזה האופן דוקא . כאשר
 יבא בשערים הבאים . כנודע שהעלם אור כהיר
 הוא חועלת שיוכל להגלות ע"י נחתקו כמבואר
 ביושר בראשית ע"ו ע"א דלחפסי' לגו וכו' .
 דאיכו חושבנחא דילי' ותועלתא דלבו עיין שם .
 וזהו סחים ועי"ז הוא גליא בן חוסי"ק עם שגנו
 בה כל הלחחות עליונות שבטליונים נמלאו בה
 מדרגות שהמה שרשים לכלי המעשה דבור מחשב'
 נגד גר"ן של אדם . ומוסתרים בחוכה סתרי
 סתרי' ונגלים לנו ע"י הנגלות תלמוד שמביא
 לידי מעשה המלות . כדי שעי' החורה והמלות
 חושב"כ ושצ"פ מכל להמשך עלינו וכתובנו ללם
 מעלמין סתימין . ודמות פעולות גופינו מעלמין
 דלחגליין . לכך אמר גם היא סחים ועי"ז היא
 גליא . כר"נו ית"ש שנשיג הסתום ע"י הגלוי .
 וזה רק מלדינו כדי לאכפייא ס"א במעשי המלות .
 וממילא המאור שבה מאיר לנו השרשין עלאין .
 וזהו דרשחם ז"ל חגיגה י"ב ע"א ומדרש רבה
 בראשית פ' י"א אור שברא הקב"ה ביום ראשון
 אדם מביט בו מסוף העולם ועד סופי וכו' וגזזה
 לנדיקים לפתיד לבא . פי' מסוף העולם ועד סופו
 הוא כל המליחות מריש העולמות עד סוף עולם

הגה"ה

המעשה (*) הי' מאיר ובה
 כאחד כעין דרשחם ז"ל שם
 חגיגה י"ב שאדם הראשון היה
 גבוה מהארץ עד לרקיע .
 וחד אמר מסוף העולם ועד
 סופו וכמאמרם ז"ל דאידי
 ואידי חד שיעורא הוא
 (וכמבואר בע"ח דאדם קדמון
 עובר בכל העולמות) ומבואר
 בזהר שהאור נגזר באורייתא .
 ועיין זוהר ל"א ב' שהאור

וזהו

נגזר

הגה"ה

זוה שחקנו נוסח ברכות המנ'
 אשר קדשנו במצותיו .
 וכן וקדשנו במצותיך . כי מעת
 שעולה על רעיון האדם לפעולה
 מצוה . חיקף מעשה רישומו
 למעלה במקור שרשה העליון
 וממשך תשם על פנמו אור
 מקיף וקדושה עליונה מופתת
 עליו וסוכבת צמח . ובתוב
 מטורף והתקדשות והיחס
 קדושים וכמאמרם ז"ל (יומא
 ל"ט א') כל המקדש עלמו
 מלמשה מקדשין אותו מלמעלה
 ר"ל שמלמעלה נמשך עליו
 הקדושה מערשה העליון של
 המצוס כמ"ס ביובר לו ל"א
 ריש ע"ב כתי' והתקדשתם
 והיחס קדושים מאן דמקדש
 גרמי' מלרע מקדשין לי' מלעילא
 כו' . מקדשין ליה מלעילא כו'
 דהא קדושה דמארי' שרי' עליה
 כו' . אי עובדא דלחחא היא
 בקדושה אחר קדושה לעילא
 ואחי ושרי עלי' ואחקדש ביה
 כו' ע"ס . ובס' קדושים פ"ו
 ב' בשעחא דב"ל אחי עובדא
 לתתא בלחח מיסור כו' . נגיד
 ונסיק ושרי עליה רוח קדישא
 עלאה עו' ובהוא עובדא שרי'
 עלי' רוח קדישא רוח עלאה
 לאחקדשא ב' . אחא לאחקדש
 מקדשין ליה דכתיב והתקדשתם
 עו' . ובס' שא ריש ד' קד"ח
 דמשך עליה רוח קדישא עלאה
 כמד"ל עד ישרה עליו רוח
 ממרום ע"ס . ועי' זה הקדושה
 והאור המקיף . הוא דבוק
 כביכול בויחבך גם בחייו .
 זש"ה ואחם הדפקים בה'
 אלהיכם גם בעורכם חיים כלכם
 היום . וזה האור מקיף הוא
 לו לעזר לגמור המצוה . ועי'
 האמר האור מתח' יותר ויריש
 ראש עליון ועי"ז אמרו ז"ל
 הבא לימיה מסייעין אותו .
 גם מושכת אגודתא אה לבו מזה
 לכבל עזר כמה מצוה . אחר שהוא
 יושב עתה בג"ע ממש מוסת בכל

כנסי

ומשם נמשך לקדושה וחיות
 גם על אותו הכח של האדם *
 שבו קיים מלוח בוראו
 המכוונ' נגדו . וכאשר קיים
 כל המלות בשלימות בכל
 פרטיהם ודקדוקיהם בעיקר
 המעשה . ונוסף עליהם
 הלטורף עולם טהרה וקדושה
 המחשבה . הרי חיקן כל
 העולמות והסדרים העליוני'
 געשה כולו בכל כחותיו
 ואבריו מרכבה להם
 ומתקדשים מקדושתם
 העליונה . וכבוד ה' חופף
 עליו תמיד . ועי' זוהר
 תרומה קג"ה א' כל הנקרא
 בשמי ולכבודי בראתיו כו' .
 ולכבודי בראתיו דיקא . ורזא
 דא עו' אוליפנא דהאי כבוד
 עו' כלא אחקן לעילא מנו
 חקונא דבני עלמא כד אינון
 בני נשא זכאין וחסידין
 וידעין לחקנא חקונים כו'
 ע"ס בלורך ועי' סיטב ברע"ת
 פרשה פנחס רל"ט א' .
 ושרז"ל האבות הן הן
 המרכבה . וכן להיך ח"ו
 צפוס א' מכתותיו ואבריו
 ע"י חטאתו אשר חטא .
 ג"כ הפגם מגיע לפי שרשו
 לאותו העולם והכח העליון
 המכוון נגדו בסדרי השיעור
 קומה כביכול . להורסו
 ולהסריבו ח"ו . או להורידו
 או לפוגמו . או להחשיך
 ולהקטין לחלות אורו . ולהתים
 ולהחליש ולמעט כח טהרה
 קדושתו ח"ו . הכל כפי ערך
 החטא ואופני עשייתו וכפי
 ערך ועינאותו העולם וגובה
 מדרגתו . כי לא כל העולמות

שוו

תגה"ה

נגזז ללדיקים ומסיים שם וזהו
 במיד ללדיקיי ללדיקיא דייקא .
 פי' לדיק בכ"מ הוא במעשה כי
 דוקא ע"י מעשה המלכות בפועל
 ממש מעוררים אור העליון
 הגנוז בהורה . ושם הן השרשין
 שלאין שגלגלם . לזה חז"ל
 (אבות פרק ג' משנה ט')

זהו מסוף העולמות
 רוחני עד סוף עולם
 הגשמי כי כחד' נחשבין
 באמת . ולכך במקדש
 ראשון שהיתה השראת
 שכינה בשלימות .
 ועלמין סתימן היו
 מחברין עם הגלות
 וראו כולם שהמ' כחד'
 היו אומרים רק עד
 העולם . ובגיה שני
 שחפר החמשה דברים ולא כולי עלמא השיגו האחדות .
 וקלקלו המקלקלין . החקיט לומר מן העולם ועד העולם .
 להורות עכ"פ שלא זה העולם הוא עיקר אלא סגל .
 ובלשון חכמים הודו עוד למשיגים שעלמא דאחכבי' הוא
 חדא עם עלמא דאחגלי' . לסיק לא אמרו מן עולם ועד
 עולם אלא מן העולם ועד העולם . כי כחדא נחשבין
 באמת . וק' קומת אדם הראשון היה מסוף העולם ועד
 סופו . ולפי האמורא עלמא דאחכבי' הגלס ועלמא דאחגלי'
 הדמות היו מאירים ובאים לו כחדא ובקשר אמין . וזהו
 אהור וקדם לרתי לשון ולרה בכסף . שהיו מקושרים מוחין
 הפנימין בהמקיפין . והמקיפין בהמקיפין פעליהם . וזהו
 מן הארץ עד לרקיע כידוע שהשמים המה מקיפין ור"ל
 לא הזכיר המקיפין אלא דרך כלל . ור"י א"ר הזכיר גם
 המקיפין העליונים . והוא מ"ס דגלס השרשין שלאין . וזהו
 דרשמו ולמקאה השמים ועד קאה השמים . כי ר"ל אמר
 סתם עד לרקיע מקיף הגולה . והוא הסיף עוד שגם
 מקאה הרקיע שנקרא אח"כ שמים עד קאה שמי השמים
 העליונים . (ועיין פי' רמב"ן על החומש על פסוק ויקרא
 אלהים לרקיע שמים . ומה שכתב שם אצל יתח נכון וכו')
 וע"ז אמרו בגמרא אידי ואידי חד שיבורא הוא . ועי' סוס'
 שם . וכיון שברח והוסר ממנו הגלס המקיפין נתמעט
 קומתו על מזה אמה . (עיין בעין יעקב תגינה שם .
 ובמהרש"א ח"א שם) הוא ענין ג' כלי הגלס הפנימית .
 וכל חד כלול מג' יסודין הפועלים . וגופו האשלמה בדמותו
 כל הצחי' משלים לעשר . וידוע שכמו שלטעיריות אין
 שיפור קן כל א' כלול מעשר הוא מזה . ועם כי בחלה
 היו המקיפין כחדא עם השמיים ולפי האמורא שמקום
 שליפת הנה"ר הוא בין שמיים למקיפין ע"כ נבשל בעץ
 הדעת מו"ר קליפת נוגה . והדברים ארוכים . ואם מקום
 לבראש סה . ע"כ :

תגה"ה

כל שמשויו מרובין מחכמתו
 חכמתו מחקיימת כו' * . כי
 העיקר הוא לנלח תחלה לכוף
 את יגרו להשחטבד למעשי
 המלכות אף שאין לו עדין מוחין
 דלמ"ד דגלס (גם הוראת פי'
 האותיות הוא תחילה לדי"ק
 במעשה כלי

נגזז הקדושה בצמר עליון . אין
 מקום להי"ה שלוש בו ולהסיחו
 ולהדיחו מעבך המלות . ז"ש
 שמהו גוררת מזה' וכאשר ישיב
 אליו לבו בעת עשיי המלות יבין
 וירגיש נפשנו שהוא מסובב
 ומלוכב בעת בהקדושה ורוח נכון
 נחחדם בקרבנו . חש"ס אלה
 המלות אשר יעשה אותם האדם
 וחי בהם . בהם היינו צבוקם
 ממש שהוא מסובב לו בקדושת
 המטה ומקף מחוירח דג"ע :

וכהנה רכות בחינות שונות :
 וכן להיקר ח"ו בעת עברו על אחת ממלות ה' אמרו גם כן
 במאמר ז"ל הג"ל כל המעמא עלמו מלמסה מסמאין אורו
 מלמעלה . פי' ג"כ כג"ל שמשורש אורו העין למעלה בכחות השומאה
 הוא ממשיך ר"ל רוח השומאה על פגמו וחוספה עליו וסובבנו .
 כמ"ס במאמר ה' זו הג"ל ואי איהו אההאב לתתא אהער רוח מסאבותא
 לעילא ואחי ושריא עלי' . ואסתאב ב' . דהא לית לך פב וביט קדושה
 ומסאבותא דלית לה עיקרא ושרשא לעילא . ובטובדא דלתתא אהער
 טובדא דלעילא פ"ס . זב"פ קדושים הג"ל ובשפתא דליה אחזי טובדא
 לתתא בלרתא עקיפא כו' כדין עגיד וסיק ושריא עליו רוח אהרא
 כו' פ"ס . וע"ז אמר הכתוב ונסמתם גם היינו צבוקם ממש ח"ו .
 שהוא קשור ומסובב לו ברוח שומאה ואיירא דגיהס מלפניו ומקיפו
 גם בעורו חי בעולם . כמשר"ל (עליון ה' א') כל העוגר עבירה
 א' בע"ה מלפסחו והולכת לפניו ליום הדין שנאמר ילפחו גו' . רח"ל
 קטורה בו וכו' . וח"ס דוד המע"ה עון עקבי יבוצני (ההלים מ"ט) :
 ובהו יובן מאמר ז"ל כל י"אב (פ"ז ב') גדולה חסונה שזדומת
 נעשית להם כזכיות שנאמר (יחז' יג) ובשוב רשע מדעתו
 ועשה משפט ונדקם עליהם הוא יחי' . ולכאורה אין הגוף מוכרחת .
 דברווחא ספי יש לפרש דעליהם הוא יחי' קאי על המשפט ונדקם
 שפעה אחרי שובו . ולפמ"ס ראייתו נכונה . דליפגא דקרא דייק
 הכי . דאי קאי עליהם הוא יחיה על המשפט ונדקם . הול"ל בהם
 הוא יחי' כמ"ס וחי בהם וכמו שנחבאר . ומדקאמר עליהם ודאי
 דקאי על רשעתו ועונותיו הקודמין . שפי' השוכנו בעזיבת מעשיו
 הראשונים ועשותו אח"כ משפט ונדקם המה יתגברו על מעשיו הראשונים
 לפיכך גם אותם לזכיות וחי עולם :

וידרין סעיין שקראו רז"ל בכמה מקומות לפגם העון פגם
 איקונין של מלך . ובזוהר יתרו פ"ה ב' ובג"כ מאן
 דפשע בפקודי אורי' כמאן דפשע בגופא דמלכא . כמה
 דכתיב וילאו וראו בצברי האנשים הפושעים בי . כי
 ממש . ווי לחייבוא דעברין על פתגמי אורייתא ולא ידעין
 מאי קא עבדין . ובחיקונים ת"ע קכ"ט ב' וכל מאן דפשע
 בפקודא כאלו פשע בדיוקנא דמלכא . כג"ל שהפגם נמשך
 ונוגע בפרקי וסדרי הכחות והעולמות השיעור קומה .

תגה"ה

מלך שכול' נכללו בו ונחתו חלק
 מעלמותם בבנינו ובריאתנו*
 טבולם יתו כח וחלק בבנינו פיהא כולל ומסוקף מכולם . כמבואר
 פירשו

מהרה. הלכות מקואות פי"א

המשלים לכו מקוה משלים לכו כיון לרביעית
 אינו משלים למעוטי מאי וכו' אמר רב פפא
 למעוטי נתן קאה ונטל קאה דנתן מקוה שיש בו
 מי קאה מסוגו נתן קאה ונטל קאה כשר וכו'
 אמר ר"י עד רובו ומפרש רבינו דהיינו לומר
 דנתן מיס הפסולים לניקיה ומר ונטל כשיעור
 עתה הוה וממעט להו שאינם משלימים ברביעית
 אע"פ שמשלימים במקוה אבל כשנתן לרביעית
 מעט מיס פסולים ולא חר ונטל כשרים מסני
 שלא נחמטו שיעור רביעית של מיס כשרים:
 כל המים הפסולים לנבילה במים ראשונים
 וכו'.

יא וכל אותם הדברים שביארנו שם
 בנבילה ידים לפת חולין וכו'.
 יש ללמוד דלפיכא הוה ליה למימר דכל הדברים
 שצריכים לתרומה צריכים בחולין דהא מרומה
 עדיפא ואפשר דמשום דנבלות נכרות שהן קדמו
 לנבלות אלו כמב דמי מולין שייך למימר הכי:

נשלמו הלכות מקואות

הראשונים: **א** כלי שהיה בו רביעית מים כשרים
 לנבילה ידים ונתן לתוכו מעט מים פסולין לנבילה ידים
 הרי אלו כשרין. וכל מן הכלי כשיעור שנתן ונשארה
 רביעית בלבד כשהיתה הרי זו פסולה מפני שהמים
 הפסולין השלימו שיעור הרביעית: **ב** כל המים הפסולין
 לנבילה במים ראשונים כך הן פסולין במים שניים וכל
 כלי שאין נוטלין ממנו במים ראשונים כך אין נוטלין
 ממנו מים שניים. וכשם שצריך להיות המים הראשונים
 מכה אדם כך המים השניים: **ג** כבר ביארנו בפרק ששי
 מהלכות ברכות כל מיני המים הפסולין לנבילה ידים
 והכשרין. וכל הכלים שנוטלין בהן לידים ושאיין נוטלין.
 ואי זו נתינה היא מכה נותן וכשריה ואי זה נתינה אינה
 מכה נותן ופסולה. וכל אותם הדברים שביארנו שם
 בנבילה ידים לפת חולין כך הן לתרומה. וכשם שכל
 ספק ידים מהירות חולין כמו שביארנו שם. כך הן

מוקפה מים שיוסיפו ורבינו קובץ שאין דברי
 משנה זו אלא במים שנים אבל מים ראשונים אין
 פתוח מרביעית לכל אדם ואחד ועמו מדאמרין
 בפרק כל הנזיר (דף ק"ו). אשיעורא לא קפדינן
 למתן מרביעית טעמין לאחד ואף למינין ולא הוה
 שאני המס משום דאחזו משווי טהרה ומפרש
 רבינו דהיינו לומר דמנמי' במים שניים דוקא
 משום דכבר נעשית טהרה נמים הראשונים
 ומפני כך אין צריך שיעור אלא כמי שימשה יד
 אבל במים הראשונים אינו כפסוח מרביעית לכל
 אדם והוא ופי' זה כמב רבינו עלתו צפירות
 המעשה והראב"ד יפרש שזו טהרה שנים כאלו
 ליעול כהאד ומנמי' ומכאן שאין שיעור בדברי
 רבינו דצפירות מחולקים הם מר מפרש הכי
 ומר מפרש הכי ולפיכא דאחזו משווי טהרה יומר
 נוח לפירות רבינו ופי' שם רבינו הנתינה הוא
 המירו כפסוח מרביעית וכו'.

ג כלי שהיה בו רביעית מים כשרים וכו'.
 כפי' דאחזי עתה כ"ב אמר ר"ל כל

לתרומה כל ספק ידים מהירות: **יב** דבר כרוך וגלוי שהמומאות והמהרות גזירות הכתוב
 הן. ואינן מדברים שדעתו של אדם מכרעתו והרי הן מכלל החוקים. וכן המבילה מן המומאות מכלל החוקים הוא שאין
 המומאה מיט או צואה שתעבור במים אלא גזירת הכתוב היא והדבר תלוי בכונת הלב. ולפיכך אמרו חכמים טבל ולא. והחוק
 כאילו לא טבל. ואעפ"כ רמו יש בדבר כשם שהמכין לבו לטהר כיון שטבל פהור ואע"פ שלא נתחדש בגופו דבר כך המכין
 לבו לטהר נפשו ממומאות הנפשות שהן מחשבות האון ודעות הרעות. כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו
 במי הדיעת פהור. הרי הוא אומר וזרקתי עליכם מים מהורים ומהרתם מכל מומאותיכם ומכל גלויתכם אפסור אחכם. השם
 ברחמי הרבים מכל המא עון ואשמה יטהרו אמן:

סליקו להו הלכות מקואות בס"ד

נגמר ספר עשירי והוא ספר מהרה. הלכותיו שמונה. ופרקו מאה וארבעים וארבעה:

מפתח לספר הרמב"ם ולפרקיו

ספר עשירי והוא ספר מהרה

<p>הלכות פרה ארומה</p> <p>פ"א יבאר פרה ארומה במ כמה שנים כשיה. ואם לוקטין עגלה לגדלה: פ"ב יבאר שמעלת והקמות ימרות עשו כשהרת פרה ארומה ומה הן: פ"ג יבאר כפי זה מקום שורפין הפרה וכיצד שורפין אותה. האוזב והארו ושי המולעם אם מעבדין או לא זה: פ"ד יבאר אם שומטין נ' פרות ארומות כאתם. ואם לא ראתה לגמל אם מוילין אחרת עמה: פ"ה יבאר שכל העסקין צברה ממסלה ועד קוף ממלאין נגדים: פ"ו יבאר המים שטמין עליו אפר פרה מאי זה מקום ממלאין אותם ונפי זה דברי: פ"ז יבאר אם המלכה פוסלת במים קודם שיתקדשו או נהזה. השכר אם פוסל תקדוה ובהייה ובמלי: פ"ח יבאר המעסקן בדבר אחר קודם שיתן האפר על המים. דבר שאין בו משום מלאכה ועמד או בהפך: פ"ט יבאר כיצד תקדשין המים באפר פרה. ואם צריך כוונה לקידוש כו': פ"י יבאר הממלא מים לקידוש אם צריך שיהיה הוא בעצמו התקדש והמטה: פ"יא יבאר כיצד מטהרין עמח מת במי נדה. ואם עגלן ניום והזה כלילה: פ"יב יבאר אדם שטמא נחמ והזה עליו כמה שיעור צריך שיגע עליו: פ"יג יבאר שמעלות ימרות עשו נטהרת המטאית ומה הן. הכל נאמין על טהרת המטאית מפני מומרתה: פ"יד יבאר כלי מרס שהיה בו אפר מטאית ועבד בו שרץ מלוי: פ"טו יבאר הטובע במי מטאית שלא לצורך האוה. וכמה שיעור האוה:</p>	<p>הלכות זומאת מת</p> <p>פ"א יבאר שהמת מטמא כנגע וכמשא ונאהל. עוממת היקטו האמורה בכל מקום מה היא: פ"ב יבאר הנפל שלא נתקדשו איבריו אם טמאם כלל אדם: פ"ג יבאר המטמאים כנגע וכמשא ונאהל והמטמאים כנגע וכמשא ולא צאהל וכו': פ"ד יבאר דין רביעית דם ודלה שנגמיה ונגולגול של שני מחים: פ"ה יבאר המטמאים מחמת המת אדם או כלים שנטמאם במת ונגע בכלים: פ"ו יבאר עלמות הדג ועורו ודוקה שעל פני המים וכיוצא כמה שנים עשה מהם כלים: פ"ז יבאר בית סחוס והמת כמכו והמת כמון הבית וכו פתחים הכנה ועולים או פמוחים: פ"ח יבאר דין עדה שאנדר קצר בחובה: פ"ט יבאר דין מי שהיה מוטל בשדה ונאלץ מחים רבים הרגוים אם מושע לבית הקברות: פ"י יבאר אי זהו בית הפרס ועד כמה נעשה ומה דינו: פ"יא יבאר דין אויר ארץ העמים אם מטמא כעוממת עפרה: פ"יב יבאר שטמא על טמא כדום טמא מניח עוממתה ומוצן בפניה וקרוי אהל: פ"יג יבאר אהל שאינו עשוי בידי אדם ואם הוא רעוע: פ"יד יבאר שאין עוממתה נכנסת לאהל ולא יוצאת ממנו כפסוח מטמא על טמא: פ"טו יבאר דין חלון השמים שסתמה טלה או עד שנשאר בה פסוח מטמא: פ"טז יבאר דין ארובה שהיא באמצע תקרת הבית והיאה עוממתה תחת המקרה כנגד הארובה: פ"יז יבאר אי היולא מטמא הבית ופניו למטה והיה גובהו מעל הארץ שנים עשר טמא או ימיר: פ"יח יבאר דין אדם שהאחיל ביד אטמ על המת וכירו האחרת על הכלים: פ"יט יבאר דין כורס שהיא מוטלת בצדן והיא כמון פתח הבית ופיה לתוך ובית מומת נמון פתחיה או על נדה: פ"כ יבאר ששלשה דברים מוילין צאהל המת. ומה בין בלוטין לנמיר פמיל וצאהלין: פ"כא יבאר דין הכלים המוילין למימד פמיל. ואם כלי חרש מוילן צאהל: פ"כב יבאר דין המתאין וטויל הקרקעות כלים ודפנותיהן מתאוריהן אם מוילין כנגד פמיל: פ"כג יבאר דין כלים המוילין כנגד פמיל על מה מוילין: פ"כד יבאר דין בית שחלקו בקרקעים טהורים או בנפרים וריעות ועוממתה כחצו האטמ: פ"כה יבאר עמוד העומד בצדן הבית ועוממתה רלוזה מחתיו. עוממתה שצדן הטמל ומקומה טמא על טמא על רוס טמא:</p>
--	---

יעמיד בזקנותו אולי יצליחו מן הראשונים או יהיו כאחד טובים. אחרי כן אמר (שם פ' ז) ומתוק האור וטוב לעינים לראות את השמש, פי' חוזר לדבר על ימי הזקנה שהמשיל אותם לערב. ומפני כי הזקן לא יטעם את אשר יאכל ואת אשר ישתה כדברי ברזילי הגלעדי. אמר כי יש לו לזקן ליהנות במאור השמש, ואל תקצר נפשו עליו, כי קוצר הנפש מונע ממלאכת שמים, ויערב לו האור כאשר יערכנו לעומת ימי החשך הבאים. כאשר יזכיר במקרא אשר למטה מזה (שם פ' ח) כי אם שנים הרבה יחיה האדם בכולם ישמח ויזכור את ימי החשך כי הרבה יהיו כל שבא הבל. פרוש גם כי יזקין האדם מאד אל יהי על עצמו למשא אך בכל שנותיו ישמח, למען לא יאבד אחת משנותיו ולא ישבות מעבודת הכבוד, ויזכור ימי החשך כי הרבה יהיו, ואז לא יוכל לעבוד עבודה, כענין שנאמר (תהלים ו, ו) בשאול מי יודה לך. והצדיקים מתגברים בזקנתם ויאזרו חיל ויחליפו כח לעבודת השם. כמו שארז"ל תלמידי חכמים כל זמן שמוקינין חכמה מתוספת בהם. ונאמר (שם צב, טו) עור ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו. והזכיר למעלה (שם) צדיק כתמר יפרח וגו', כי הצדיקים שתולים בבית ה' מנעוריהם, וגדלים בבתי מדרשות מבחוריהם, כתמר שיפרח וכארז שגדל בלבנון. וכן ארז"ל שתולים בבית ה' אלו התינוקות על דרך מה שכתוב (שם קמד, יב) אשר בנינו כנטיעים מגודלים בנעוריהם ואמר אחרי כן, בדבר הזה אינם נמשלים לאילנות כי האילנות בהזקינב לא יתנו חילם והצדיקים ינובון בשיבה, עוד אמר דהמע"ה (שם עא, יח) וגם עד זקנה ושיבה אלהים אל תעזבני עד אניה זרועך לדור לכל יבוא גבורתך.

ה ד ר ך ה ש ל י ש י

י כאשר ישמע מוסר החכמים והמוכיחים יקשיב וישמע ויכנע ויחזור בתשובה, ויקבל בלבו כל דברי התוכחות, ושלא יגרע דבר מדבריהם. ותנה האיש הזה ברנע קמן יצא מאפלה לאור גדול. כי את אשר יאזין ויסכית ולבבו יכין ושכ ויקבל ביום שמעו דברי המוכיח, ויקיים עליו להיות עושה ככל אשר יודוהו תופשי התורה מן היום

א ו ר ח ד ש

(י) וכן ארז"ל וילכו כו'. מכילתא בא פ' י"ב : שם ואמרו באבות כו'. אדר"נ פכ"ב :

ההוא ומעלה, ולהזהר כאשר יזהירוהו יודעי בינה לעתים, עלתה בידו
 התשובה ונהפך לאיש אחר. ומעת אשר קבל כזאת במחשבתו ונטר
 עליו ככה בלבבו, קנה לנפשו זכות ושכר על כל המצות והמוסרים.
 ואשריו כי צדק נפשו בשעה קלה. וכן ארז"ל (שמות יב, כח) וילכו
 ויעשו בני ישראל. וכי מיד עשו והלא לא עשו עד י"ד לחדש, אלא כיון
 שקבלו עליהם לעשות מעלה עליהם [הכתוב] כאלו עשו מיד. ואמרו
 כאבות של רבי נתן כל שמעשיו מרובים מחכמתו חכמתו מתקיימת,
 שנאמר (שם כד, ז) נעשה ונשמע. ביאור הדבר כי האיש אשר קבל על
 נפשו בלב נאמן לשמור ולעשות על פי התורה אשר יורוהו ועל המשפט
 אשר יאמרו לו היושבים על המשפט, יש בידו מן היום הזה שכר על כל
 המצות, על אשר שמעה אזנו מדברי התורה והבין להם. ועל הדברים
 אשר לא גלו אזנו עליהם עדנה. צדק לבש וקנה זכות על הנגלות אליו
 ועל כל הנעלם מעיניו. ואחרי זאת יום יום ידרוש וישקוד על דלתות
 מוכיחו, וישכיל מכל מלמדיו, ונמצא האיש הזה מעשיו מרובין
 מחכמתו. כי לא ידע את הדבר, והנה שכרו אתו (עליו), ובענין מה
 שאמרו ישראל בסיני נעשה ונשמע, שהקדימו קבלת המעשה על נפשם
 לפני השמיעה. ובענין אחר לא יתכן שיהיו מעשי האדם מרובין ממה
 שהוא יודע.

יא ואשר לא יתעורר לקול המוכיחים, יכפל עונו. כי הזהירוהו והקשה
 את לבו ולא נזהר. כמו שנאמר (משלי יז, י) תחת נערה
 במבין מהכות כסיל מאה. אך מרי יבקש רע ומלאך אכזרי ישולח בו.
 פירוש האיש הרע לא יכנע לקול המוכיחים, אך יבקש להמרות. ותחת
 כי לא נחת מדברי המלאך המוכיח, מלאך אכזרי ישולח בו, מדה כנגד
 מדה. כי המוכיחים נקראו מלאכים, שנאמר (דה"ב לו, טז) ויהיו
 מלעיבים במלאכי האלהים ובזוים דבריו ומתעתעים בנביאיו. ועוד
 אמר שלמה ע"ה (משלי טז, י) מוסר רע לעוזב אורח שונא תוכחת
 ימות. פי' אמת כי ראוי מוסר רע לעוזב אורח, ועובר על דברי תורה.
 אכן יש תקוה כי יוסר וישוכ מדרכו הרעה. אך רע ממנו שונא
 תוכחות, כי אין לו תקוה ותקנה במוסר רע, אבל אחת דתו למות. כי
 העובר עבירה תתקפהו התאוה, והיצר השיאו, ויתכן כי נפשו מרה

אורח דש

(יא) שונא תוכחות כו'. עי' ר"מ פ"ד מה"ת ה"ב :

ט. רבי חנינא בן דוסא אומר כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת הוא היה אומר כל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת וכל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת:

ט. רבי חנינא בן דוסא אומר כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת. לענין השתדלות נאמר הדבר³⁸ המשתדל לדעת חכמה כדי שידע לשמור את נפשו מן החטא ונחכם. חכמתו מתקיימת בידו ונמצא פורש מן העבירות ועשה מצוה כאשר למד והשכיל. חכמתו קודמת ליראתו אין חכמתו מתקיימת. לא השתדל מתחלה לדעת החכמה כדי לקיימה כי אם להבין ולהשכיל לא תתקיים בידו והדין נותן³⁹. ד"א בזמן שיראת חטאו של אדם קודמת לחכמתו נמצא כשהוא למד משמרתו ומאשרתו לילך בדרך שהורגל ללכת בה מכמה ימים כשהוא ירא חטא ולבו מוסיף בה אהבה רבה ומתאוה להוסיף ממנה⁴⁰ לפי שהיא מאשרתו למה שהורגל. אבל בזמן שחכמתו של אדם קודמת ליראת חטאו נמצאת החכמה מונעת אותו מעבירות שהורגל בהם⁴¹ וסופו לבעוט בה לפי שדומה עליו כמשוי⁴²:

הוא היה אומר כל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת. שבזמן שמעשיו של אדם מרובין מחכמתו נמצאת תאותו לחכמה גדולה מחכמתו ונמצא כי בכל יום ויום מוסיף חכמה על חכמתו. וכל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת. שנמצאת תאותו לחכמה פחותה מחכמתו

38. דלא בוד ירא חטא עי' תיו"ט. ולפירוש הבי' צ"ל דאיירי בעי' ולא בור.
39. ובמשלי א' ז' מפרש המשנה שאין להם יראת שמים ואינם יקרים בעיניהם ולא תצליח בלימוד החכמה אם אינה יקרה בעינך ונאמר נחלתי עדותך וכו'. 40. עי' הגר"א משלי א' ז' שדבר שחביב עליו מאוד שמור בזכרונו. 41. ולפי"ז יותר ניחא הלשון יראת חטאו ולא כתב כל שיראתו מהחטא וכו'. היינו שאין ירא מחטאיו שכבר עשה. 42. וכ"ה בספרי וזאת הברכה שחזר הקב"ה על האומות אמרו לו מה כתיב בה לא תרצח לא תנאף וכו'.

י. הוא היה אומר כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין

ונמצא כי חכמתו תהיה פוחתת והולכת כך פירשו הראשונים ז"ל. אבל יש לשאול איך אפשר להיות מעשיו מרובין מחכמתו ואם אינו יודע התורה והמצוות וכי יש לו לעשות המעשים האלו על מה עשאו. אלא שזו המשנה דברה לפי עצה טובה נאה ומקובלת שיש לו למי שאינו יודע שלא יאבד נפשו ושיקבל על עצמו לעשות כל הדברים אשר יגידו לו החכמים ולא יסיר מהן ימין ושמאל כאשר ידעם וע"פ התורה אשר יורו אותו ועל המשפט אשר יאמרו לו יעשה ומיד שקבלה זו יקבל על עצמו בלבב שלם ובנפש חפצה מעלה שכר כאילו קבל עליו כל המצוות. ועל דרך זו אמרו כל שמעשיו מרובין מחכמתו כי אף מי שאינו יודע ואינו עושה נקראין מעשה על שם כי יש לו שכר עליהם כאילו עשאו מפי הקבלה⁴³ וכן מפורש באבות דר' נתן⁴⁴ דתנן התם כל שמעשיו מרובין מחכמתו מתקיימת שנאמר נעשה ונשמע שהקדימו ישראל העשיה לשמיעה והיה להם לומר נשמע ונעשה כי קודם שיוכל לעשות את המעשה צריכין לשמוע מה יעשו אלא שקבלו עליהם תחלה לעשות כל אשר יצוה עליהם וישמעו ומיד קבלו שכר כאלו עשאו⁴⁵. וכ"ש שחכמתו מרובה ממעשיו וכו' שלא יאמר אשנה הלכה זו ואקיימנה אשנה כל התלמוד ואקיימנו ואם כה יאמר לא תתקיים חכמתו כי צריך תיקון המדות תחלה ואחר כן תתקיים חכמתו:

י. הוא היה אומר כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו. ר"ל מי שמשאו ומתנו נאה עם הבריות וכלם מכירים כי באמונה עם הבריות (מה הבריות) וכדאמרי' במסכת יומא [דף פ"ו] כל תלמיד שקורא ושונה ונושא ונותן באמונה עם הבריות מה הבריות אומרות עליו

43. בשע"ת ב' י' הוסיף ממה שאמרו חז"ל וילכו ויעשו בניי וכי מיד עשו אלא כיון שקבלו עליהם לעשות מעלה עליהם הכתוב כאילו עשו מיד. ועי' פחד יצחק יו"כ ר'.
44. פכ"ב. 45. ומרובין ר"ל קודמין. ולא נקט קודמין לפי שא"א שיקדימו המעשים עצמם דרך מקבל וכו' לפיכך תנן מרובין שכיוון להשמיע שהקדימה הוא הקבלה והקבלה היא במרובה מן החכמה. ומיושב שמצינו חכמים שחכמתם מרובה ממעשיהם דאפשר שקבלו עליהם להתנהג עפ"י החכמה (זו"ר"ט).

הערב לשעתו לבלי השקיף הגולד אם כי מרה תהי' באחרונה,
 נמצאה דוגמתה מה, גם צעניני עוה"ז, האיש הסכל וזפרט
 החולה לחולשת שכלו יאהב לחטוף לאכול את הערב לחכו וישכח
 בזה כי תציאנו לנחלה נפרצה, לכך אמרו רז"ל באבות איוהו
 חכם הרואה את הגולד, הוא מאמר רז"ל צסוטה (ג') אין אדם
 עובר עברה אח"כ נכנס בו רוח' שטות, וזה כל עמל האדם
 לעבודתו ית' לחשוב ולהתבונן ביראת ה' צפחד ענשו ע"י ספרי
 המוסר ואגדות ומדרשי חז"ל עד אשר באזניו ישמע וצעניניו כוועט
 יראה העונש הרחב בכמות ואיכות נכב לכגד עיניו כמאמר רז"ל
 בסנהדרין (ז'). לעולם יראה [דין להיותו עלול להכשל וזה כל אדם
 להשקר עפנע רע מעצירות הכשאות] כו' כאלו חרב כו' וגיהנם פתוחה
 לו מתחתיו, ואם כה יעשה האדם לבבו יצין ושב ורפא לו.

אכן רבה רעת האדם בארץ, אין דורש צדק ואין משכיל ביראת
 ה' לקצוע עתים סדורות בעמל היראה לדלות מי תבונה
 מהמונה הנחבאה ונסתתרה במחבואי הלבב להרחיבה ולסעדה
 לתת לה תוקף ועוז להשיג המשרה על שכמה למשול על האזרים
 לבב יפרצו גדר התורה וכתורה יעשו, דוגמת זה הדבר, לא מלאט
 צעניני עוה"ז, אין איש אשר צרות מרחפת לכגד פניו אשה לא יתן
 עת לחשוב מחשבות להנצל ממנה, בזאת גם אין התאווה סבתה,
 לפלא המה וזה שמש פלאי. עבירה הלזו לבלי השיג על לב
 להתבונן ביראת ה' וצמוסר ענשו, הוא מבחינה השנית, המה
 העצרות אשר אין די בהתאווה להיות סבתה, רק המה מרגחניו
 הטומאה המלפפת את האדם להחטיאו, ביותר בחטאי הדבור כי
 מה יתרון לבעל הלשון כמאמר רז"ל צערכין (ט"ו:).

בזאת מלאנו פשר דבר בין צ' השטות צענין יצה"ר וי"ט מה
 המה, שיטה הא' היא שטה הנודעת כי יצה"ר היא כח
 הטומאה באדם המלפפו לפשעים, וי"ט היא כח הקדושה באדם
 המובילו לכל טוב, היא שטת רוב המחצרים הגדולים, והשטה הב'
 כי יצה"ר כח תאוות האדם המשקפת לכל ערב בשעתה אותה
 תאספקו אל ציתה ובה תדבק לאהבה, וי"ט הוא הסכל הישר
 הצופה ומביט להגולד היא פחד יראת ה' ית"ש משפטיו הרעים,
 והרעים למרצה, ובוחר במועיל לכבוש התאוה לנען באחרונה
 יתעורר צעונג נפלא אשר אין די באר יקרת תפארתה.

באשר

באשר אנחנו רואים בכל עת עיני האדם מהחלפיה כ"א נדבק יותר לעבירה אחרת, יש אשר חטאתם הגדל יותר בצטול תורה ממו"מ באמונה ונתינת נדקה, ויש להיפך, וכן בכל העבדות אין אדם דומה לחברו, ואם הי' היצה"ר רק כח הטומאה הימפתהו מדוע לא הלפף את צ"ח בצוה [אם לא כשקף על ארשיהם למעלה]. ואם נאמר כי היצה"ר היא גח התאוה, הדבר נכון, כי תאות האדם תלוי-במוצאו [לידתו והרכבתו שעמו וענינו] ומוצאי צ"ח מנוחלפות ^{אשר ומוכח} לזאת גם עוונותם נתחלפו.

אכן גם צוה לא יתכן, הלא עינינו רואות עשיית עבירות ענומות אין תאותם גברה כ"כ ולפעמי' התאוה מנגדתה, כמו האדם החפץ הרבה בצבוד המדומה ובצבוד מלוא תגעל נפשו וכיוצא, אין זאת כ"א רוח. הטומאה התלבלו ומוציאו להרע גם נגד תשוקתו ההבלי.

בזאת נראה בעליל כי צ' השטות נכונים, היצה"ר היא התאוה וגם יש רוח הטומאה, וכן היצ"ט הוא השכל הנכון (אשר לא נתקלקל ע"י העבירו' והתאוות) הרוחה את הטלד וגם יש רוח קדושה בהאדם.

והנה צפני הצדדים ישנו בהאדם גשמי ורוחני, כענין צריחת האדם עמו גופני ונפשי, הגופני נראה לעיני צפר, והנפשי נודע מפעולות ועניני הגוף, תחבולות האדם ונזמותיו להחזיק הנפש בגוף. היא רק צגוף לצדה לתומכו באכילות טובות וצשמירות מעולות מכל נזק ופגע רע וצוה ישמר נפשו בגופו, אין מבוא בטבעי [ע"פ רוחניות העולם לפי האמת עיקר שמירת נפש צטף תלוי רק בנפש לפי עבודתה לצוראה ית"ש] לעשות תחבולה בנפש להחזיק בגוף, כי אין רוחה ואין מרגישה לצדה ומה יעשה זה. בן צעודת ה' ית"ש עיקר התחבולה להחזיק צ' יצ"ט כח הקדושה והשכל הנכון [אשר לא נתקלקל] ולדחות צ' היצה"ר כח הטומאה והתאוה, תלוי בצחינת הגופני להאכילה מאכלי' הטובי' המה התבוננות היראה והמוסר הניצעים מהתורה הטורה. הוא מאמר רז"ל צ"צ (ט"ז.) בקש איוצ כו' ומאי אהדרי ליה כו' אף אתה תפר יראה גו' צרא הקב"ה יצה"ר צרא לו תורה תבלין. סורונו צוה כי תבלין התורה היא היראה הניצעת ממנה, כמאמ' הכתוב תפר יראה, והיא צחינה גשמית מוצן לעיני צפר סבת רפואתה לחולי הנפש, אם ישם האדם לבו ונפשו אל יראת התורה

[א] באתי לגני, אמר ר' מנחם חתניה דר' אלעזר בר אבונה בשם ר' שמעון בר יוסנה, באתי לגן אין כתיב כאן, אלא לגני, לגנוני, למקום שהיה עיקרי מתחלה, ועיקר שכינה לא בתחתונים היתה, הה"ד (בראשית ג') וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן א"ר אבא מהלך אין כתיב כאן אלא מתהלך, מקפץ וסליק מקפץ וסליק, חטא אדם הראשון ונסתלקה השכינה לרקיע הראשון, חטא קין נסתלקה לרקיע השני, חטא אנוש נסתלקה לרקיע השלישי, חטא דור המבול נסתלקה לרקיע הרביעי, חטא דור המגדל נסתלקה לרקיע החמישי, חטאו אנשי סדום נסתלקה לרקיע הששי, חטאו המצריים בימי אברהם נסתלקה לרקיע השביעי, כנגדן עמדו שבעה צדיקים והורידה לארץ, זכה אברהם הורידה משביעי לששי, עמד יצחק והורידה מששי לחמישי, עמד יעקב והורידה מחמישי לרביעי, עמד לוי והורידה מרביעי לשלישי, עמד קהת והורידה משלישי לשני, עמד עמרם והורידה משני לאחד שהוא ראשון, עמד משה והורידה לארץ, א"ר יצחק הה"ד (תהלים ל"ז) צדיקים יירשו ארץ וישכנו לעד עליה, הרשעים מה עשו תלוין באויר כי לא השכינו שכינה לארץ, אבל הצדיקים השכינו שכינה לארץ, מה טעם צדיקים יירשו ארץ וישכנו לעד עליה, ישכינו לשכינה עליה שוכן עד וקדוש שמו, ואימת שרת שכינה עליה ביום שהוקם המשכן, שנא' (במדבר ז') ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן, רבי עזריה בשם ר' יהודה ברבי סימון אמר משל למלך שכעס על מטרונא והוציאה מתוך פלטין שלו לאח"כ בקש להתרצות לה, שלחה לו ואמרה יעשה לי המלך דבר חדש ויבא אצלי, כך לשעבר היה הקב"ה מקבל הקרבנות מלמעלה, דכתיב (בראשית ח') וירח ה' את ריח הניחוח וגו' עכשיו מקבל מלמטה, הה"ד באתי לגני אחותי כלה, אריתי מורי עם בשמי, זה קטרת הסמים וקומץ הלבונה, אכלתי יערי עם דבשי, אלו איברי עולה ואמורי קדשי קדשים, שתיתי ייני עם חלבי, אלו הנסכים ואמורי קדשים קלים, אכלו רעים, זה משה ואהרן, שתו ושכרו דודים, אלו נדב ואביהוא שנשתכרו בצרתן, א"ר אידי בקש דוד להקריב קרבנו כקרבנן של נשיאים הה"ד (תהלים ס"ו) עולות מחים אעלה לך וגו', איזהו קרבן שיש בו פרים ואילים ועתודים הוי אומר זה קרבן של נשיאים, הדיא ה"ד + במדבר ז' ולזבח השלמים בקר שנים, אמר ר' שמעון בן יוסינא למה הוא קורא אל הנשיאים רעים, אלא שכיון להאחיבן ולקרבן, וא"ר שמעון בן יוסינא בכל מקום אין היחיד מביא קטרת בנדבה וכאן קטרת בנדבה, בכל מקום אין היחיד מביא חטאת נדבה, וכאן חטאת נדבה, בכל מקום אין קרבן יחיד דוחה טומאה ושבת, וכאן קרבן יחיד דוחה את השבת ואת הטומאה, בכל מקום אין היחיד מביא חטאת אלא על חטא, וכאן היחיד מביא חטאת שלא על חטא, ד"א אכלו רעים אלו הנשיאים, שתו ושכרו דודים אלו הנסיכים, ד"א אכלו רעים אמר ר' ברכיה למלך שעשה סעודה וזימן האורחין, ונפל השרץ לתוך התמחוי, שאילו משך המלך את ידו, היו הכל מושכין את ידיהם, פשט המלך את ידו, ופשטו הכל את ידיהם, א"ר ינאי למלך שעשה סעודה וזימן אורחין אצלו, והיה מחזיר עליהם ואומר להם יערב לכם ויבסם לכם, א"ר אבהו למלך שעשה סעודה וזימן אורחין אצלו, לכשאכלו ושתו אמר טלו מנה זו יפה ותנו לבעל הבית, אף הכא כן באתי לגני אחותי כלה אריתי מורי עם בשמי אכלתי יערי עם דבשי, אף אתון אכלון, שתיתי ייני עם חלבי, אף אתון שתו ושכרו דודים.

א [ב] אני ישנה, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אני ישנה מן המצות, ולבי ער לגמילות חסדים, אני ישנה מן הצדקות, ולבי ער לעשותן, אני ישנה מן הקרבנות, ולבי ער לקריאת שמע ותפלה, אני ישנה מבית המקדש ולבי ער לבתי כנסיות ובתי מדרשות, אני ישנה מן הקץ, ולבי ער לגאולה, אני ישנה מן הגאולה, ולבו של הקב"ה ער לגאלני, א"ר חייא בר אבא איכן מצינו שנקרא הקב"ה לבן של ישראל מן הדין קרא דכתיב (תהלים ע"ג) צור לבבי וחלקי אלהים לעולם.

ב קול דודי דופק, על ידי משה, בשעה שאמר (שמות י"א) ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים, פתחי לי, רבי יסא אמר, אמר הקב"ה לישראל בני פתחו לי פתח אחד של תשובה ~~התשובה~~ ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרניות נכנסות בו, ר' תנחומא ור' חוניא ור' אבהו בשם ריש

האדם את ליבו ויכין את רוחו... ונענין הבגד הצריך כיבוט, כי המעט מן הכיבוט יועיל בו להעביר המגעל ממנו, אך לפי רוב הכיבוט יתלבן.

ובספר "בית אלקים" להמב"ט הוא כותב, שמצות התשובה שונה היא משאר המצוות, שהעושה חלק מהמצוה אין לו אפילו חלק משכר המצוה, כגון שעשה ציצית רק בג' כנפות, שכיון שארבע ציציות מעכבין זה את זה לא לא קיים המצוה כלל. אבל במצות התשובה אינו כן, כי אפילו אם עשה רק חלק, כבר הועיל לו. וע"ש שהוכיח מאחאב שהתחרט על חטאיו אך לא עזבם, ואעפ"כ אמר הקב"ה: יען כי נכנע מפני לא אביא הרעה בימיו. וכן מאנשי נינוה שלא נתחדשו על העבר אלא רק השיבו את החמס אשר בכפיהם, ואת מה שאכלו כבר לא השיבו, ואעפ"כ נתקבלה תשובתם לענין זה שהקב"ה האריך אפו ולא הפך את נינוה בזמן שנקבע.

ועוד יוחד מזה הוא כותב שם בשם הר"ן בדרשותיו (שף הדרוש השני), שאם אפילו רק השיב האדם אל לבו לשוב בתשובה, אף שעדיין לא שב כלל, זה כבר מיקל מעונשו, יערי"ש.

כל חטא נידון בפני עצמו

חידושי נוסף יש במצות התשובה. האדם שחזר בתשובה על חטא אחד מוחטאין, אין כפדתו תלויה ועומדת עד שיישוב לגמרי, אלא אע"פ שעדיין לא עשה תשובה על כל חטאיו, מ"מ על מה שעשה תשובה מתכפר לו. כן כתב המהר"ל בספרו "נתיבות עולם" (נתיב התשובה פ"ו) בבאור המידה האחרונה מיו"ג מידות הרחמים - מידת "ונקה", וזה לשונו שם:

ונקה לא ינקה, פירשו זכרונם לברכה (שביעות ט, א): מנקה לשבים ואינו מנקה לאינן שבים, וקשה: פשיטא, כי למה ינקה

לשאים שבים? אבל מדבר הכתוב בחוטא ששב על מקצת חטאיו, ועל מקצת חטאיו לא שב, והיה ראוי כי מאחר שלא שב על הכל לא ינקה לו, לכך אמר נקה. ושלא תאמר [שמאחרי] ששב על מקצת מנקה לו אף אותם שלא שב, ולכך אמר לא ינקה.

נרובנו נא בגודל רחמי ה' עלינו. הבה נתאר לעצמנו, אדם שפגע בחבירו, זרק עליו אבנים וגל ממנו את כספו, ועכשיו בא לפניו ומבקש ממנו שימחול לו על שגזל ממנו את כספו, ואינו מבקש מחילה על שפגע בו וזרק עליו אבנים, האם יעלה על הדעת שימחול לו? ועל אחת כמה וכמה אם לא היה זה פגיעה בחבירו אלא פגיעה במלך, הרי ברדאי לא יעלה על הדעת לחון אותו, שהרי עדיין מורד במלכות הוא! אבל הקב"ה אבינו האב הרחמן, בגודל רחמי וחסדיו, מנקה את האדם נקיון גמור! מאותן עבירות ששב עליהן בתשובה, על אף שעדיין לא שב משאר עבירות שבידו. היש חסד ותנינה גדולה מזו?!

חטא עצמו מתחלק לחלקים רבים

וגם כזה עדיין לא די. רבותינו גילו לנו סוד גדול - שעל ידו הציל אותנו משי, והצילו לנו את היום כיפור. שייכו אותנו לכפרת יוה"כ גם באם אנתנו במדרגה נמוכה כל כך - לעת עתה, מ"מ לימדו אותנו איך בכל אופן נשתייך להשיג מכפרת יוה"כ. וזה, על ידי שיישוב האדם בתשובה שלמה כלפי חלק אחד - באיכות או בכמות - מעצם העבירה, ואע"פ שלא השלים עבודתו בזה, כי עדיין נשאר חלק שלא עשה עליו תשובה, אפילו באותו החטא עצמו. כי אף שעדיין לא שב האדם מכל החטא בשלמות, מ"מ אותו החלק ששב ממנו, מתכפר לו.

ככל שהנסיון קל יותר, כך החטא חמור יותר, ולהיפך ככל שהנסיון קשה יותר, החטא קל יותר. וכך נאמר בגמרא שם:

תניא היה רבי מאיר אומר גדול עונשו של לבן יותר מעונשו של תכלת (רש"י: גדול עונשו של לבן שהוא מפני, לפי שאינו מטיל ציצית, יותר משל תכלת שאינו מפויג). משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שאמר לשני עבדיו, לאחד אמר הבא לי חותם של טייט, ולאחד אמר הבא לי חותם של זהב, ופשעו שניהם ולא הביאו. איה מהן עונשו מרובה - הוי אומר, זה שאמר לו הבא לי חותם של טייט ולא הביא (רש"י: זה שאמר לו המלך הבא חותם של טייט שמצוי הוא ולא הביא - עונשו מרובה).

א"כ יוצא, אומר הגר"ס, שיתכן ששני אנשים יעשו אותה עבירה ממש, או אפילו אותו אדם עצמו יעשה את אותה העבירה בשני זמנים שונים, והחילוק בניניהם יהיה גדול עד מאד, כי כשהעבירה נעשתה במצב של נסיון קל, שהיה יכול להתגבר בקלות ולהמוע מהעבירה, אז היא חמורה פי אלפי אלפים מאותה העבירה עצמה כשנעשתה מתוך נסיון קשה, שהיה צריך מאמץ רב כדי להתגבר ולמשוך ידיו מן העבירה. יעו"ש שהאר"ק בזה.

על פי יסוד זה, ממשיך הגר"ס ומלמד כיצד ניתן להתחיל לעשות תשובה על חטאים שהורגל בהם האדם. שהרי היסוד הראשון של התשובה הוא עזיבת החטא (עיין שרי תשובה ש"א את יא), ולעזוב עזיבה גמורה בפעם אחת זה קשה מאד.

אכן כשייתבונן האדם היטיב [על] עניניו בכל פרטיהם [בשיחזבונן על כל פרטי מעשיו], בגדד הקלות והכבדות (כפי החלוקה ה"ל של עבירות קלות ועבירות חמורות לפי גדל הנסיון), נקל לפניו לקבל על עצמו קבלה של קיימא, לשמור אותו בגדד הקלות לפניו

[שישמור את עצמו באותם החלקים שקל לו לעמוד בנסיון]. אשר למין בפני עצמו יחשב.

מחדש לנו הגר"ס, שהחלקים הקלים נחשבים למין בפני עצמן, ושייך לעשות תשובה גמורה עליהם, גם טרם שעשה תשובה על החלקים הקשים. כי כיון שנתבאר שהחלקים הקלים הם בגדד העבירות החמורות, ואילו החלקים הקשים הם העבירות הקלות, אז מובן היטב ששייך שיתחיל הדאדם בראשית דרכו לעשות תשובה גמורה רק על העבירות החמורות, שאותן יותר קל לו לעזוב, ועי"ז שנים יש בידי: ראשית, הרי הוא נכנס בגדד "עושה תשובה" וקיים בזה את המצוה שמחוייב בה ביה"כ לשוב על כל חטאיו ובוה עכ"פ קיים בבחינת מה מחובבתו]. שנית, כי אז יזכה לכפרה גמורה עליו.

ובאמת בזה ירויח האדם ריוח כפול ומכופל:

ראשית, בזה הוא עוזב את רוב חטאיו: כי אף שמבחינת הכמות של המעשים, הרי עזב רק חלק קטן ממעשיו הרעים, אולם מבחינת האכות, הרי חטאים אלו שקל לו לעזוב, באם לא עזבם הם חמורים כפלי כפליים אלפי פעמים משאר חטאיו, ונמצא שהם מהוים את רוב חטאיו. [ו"ז"ל הגר"ס שם: "ובוה ינוד כמעט מרוב עוונותיו בנקל, כי העבירות באופן הקלות, המה הרבה יותר באיכותן כנ"ל".]

שנית, אחרי שירגיל את עצמו להתגבר בנסיונות הקלים, עד שיהפך אצלו הדבר לטבע, יוכל לעלות מזה הלאה, לעזוב את החטא גם בנסיונות פחות קלים, ובפרט שהרי יזכה לסייעתא דשמיא האין סופית המובטחת לבא לטהר, וכן יזכה למה שאמרו חז"ל (שהש"ד ה, ט) "אמר הקב"ה לישראל: בני! פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט ואני פתח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרונות נכנסות בו", עד שלבסוף יצליח לעזוב את החטא לגמרי ויזכה לתשובה שלימה.

ו"כ"כ הגר"ס (אור ישראל אגרת ט): "אל ירף האדם לעשות חכמה ליום הכיפורים, לכל הפחות בבחינת הקלות... ובזה, הבא לטוהר ישיעוהו הקב"ה לילך מדרגה לדרגה לקיים התורה והמצוה גם בבחינת הכבידות". עיי"ש עוד מה שהאר"ך בזה, וכן שם באגרת ז, ח, טו].

שלישית, עצם ההשתדלות והמאמץ שלו להמנע מן החטא לכה"פ בנסיגנות הקלים, מפתחת בנפשו את הריאת שמים לכל הפחות כלפי אותו חטא, ומחדירה בליבו את חומר האיסור שיש בזה, ועי"ז ממילא יהיה לו הרבה יותר קל להתגבר גם בנסיגנות הקשים, ללא מאמץ מיוחד.

הדרך ל"צדיק גמור" בשעה קלה

לא זו בלבד שהמקבל על עצמו להזהר בקלות נחשב כלפיהו בעל תשובה גמור, אלא אם יוסיף לגמור בדעתו כי כשייתגבל בזה ימשיך בדרכו עד יכבוש אף את החמורות, יחשב בעל תשובה אף כלפי החמורות! ונמצא כי המכין לעצמו דרך שעל ידה יגיע לבסוף לשוב בתשובה שלמה, נחשב הוא מיד לצדיק גמור, כאילו התקיימו כבר כל תוכניותיו.

וכך למדנו מדברי של רבינו יונה בשערי תשובה [שכל דבריו הם פסק הלכה כמו שכתב מרנא הח"ח בהקדמתו לספר "חפץ חיים"]]. כותב (ש"ב אות ט):

כאשר ישמע מוסר החכמים והמוכרחים, יקשיב וישמע ויכנע ויחזור בתשובה, ויקבל בליבו כל דברי התוכחות ושלאל יגרע דבר מדבריהם. והנה האיש הזה ברגע קטן יצא מאפלה לאור גדול, כי עת אשר יאזין ויסקיט ולבבו יבין ושב, ויקבל ביים שמעו דברי המוכיח, ויקיים עליו להיות עושה ככל אשר יורהו תופשי התורה מן היים הזה ומעלה, ולהזהר באשר יזהירוהו יודעי בינה

לעתיים? עלמה ביזו התשובה ונתפן לאיש אחר... ואשריהו כי צדיק נפשו בשעה קלה.

[וחדוש גדול יותר נמצא בדברי השל"ה (שערי האותיות אות ק ד"ה והנה ליטהר) שכתב שהמקבל עליו להתענות תעניות רבים על חטאיו אע"פ שימות ודאי קודם שקייים כולם נחשב לו כאילו קיימם, כי הקב"ה מצרף מחשבה טובה כאילו נעשית בפועל].

ובזה יש מבארים את דברי הגמרא בקידושין (נט, ב) שאדם האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאני צדיק, אפילו אם הוא רשע גמור תושישו לקידושו, שמא הרהר תשובה. והדבר מוקשה מאד, אפילו אם באמת הרהר תשובה, למה יקרא "צדיק", והרי צדיק הוא מי שזכויותיו מרובין מעוונותיו, וכי הרהר תשובה אחד נחשב כרוב זכויות נגד כל עוונותיו של הרשע?

אלא הביאור הוא כנ"ל, שאם הרהר האדם הרהור אמיתי שרוצה לחזור בתשובה וחושב ברצינות לעשות זאת, אז כל ההתייחסות כלפי משתנה למרגי. הוא כבר נכנס בגמד של "בעל תשובה" ו"צדיק", כי כבר הוא מוכן לעשות תשובה ולתקן את כל מעשיו, ואף שבפועל עדיין לא עשה מאומה.

ז. א.ג.ה. אולי "תופשי התורה" יורהו את המותר והאסור ע"פ גורר ההלכה, ו"ודעי בינה לעתים" הם הנקייאים בחכמת הנפש והם יזהירוהו כפי מדרגתו ומצבו, וזהו "לעתים" דהיינו בכל פעם לפי השתנות מצבו. (ועיין רש"י ירמיה ב, ח, ורש"י ורלב"ג דברי הימים א' יב, לב).

ה. ביסוד זה מתבאר מה שמצינו בחז"ל בהרבה מקומות (רש"י בראשית כב, יד, ויקרא כג, מב, ועוד) שאפרו של יצחק עבור מונח ע"ג המזבח. והדבר פלא, הרי ידוע לכל שיצחק לא נשרף כלל ע"ג המזבח, ומהו אפרו של יצחק? אלא התירוץ הוא, שבין שיצחק מצידו הרי היה מוכן בכל לילו נפשו ומאודו למסור את עצמו לשריפה, ואף עשה כל המעשה לזה ג"כ, א"כ נמצא זה נחשב לו כאילו נשרף בפועל נמש, כי מה שבסופו של דבר לא נשרף הרי זה נחמת סיבה היעונית. אבל אצלו לא היה חסר מאומה ברצון

השלב הראשון

אמנם יש להזכיר שוב מה שכבר ביארנו בתוך הדברים, שכל דברינו כאן אמורים בחלק הקבלה המעשית שבעבודת התשובה, שבוה עלינו לקוים בהזירות עצומה, ולהעמיד את הקבלה המעשית על החלקים הקלים לנו ביותר, באופן שנוכל להבטיח בודאות גמורה אין-גל-נדה, שנגמור בקבלתנו בשלמות.

אבל אין לשכוח שהקבלה המעשית זהו כבר השלב השני של התשובה, ואי אפשר לאשת לשלב זה מבלי לצאת משגרת החיים הזורמים, ולהתבונן עם עצמו, ולעורר ולהחיות אצלו מחדש את המבט האמיתי והנכון על חיוביו כאן בעולם, אשר זהו השלב הראשוני והבסיסי של התשובה.

הבהירות המתודית על הובתו בעולמו, תביא את האדם לידי רצון חזק ושאיפה רצינית וכנה למסור את כל אישיותו ואת כל חייו למען בוראו ויצרו, ולא לעבור ח"ו על רצונו אפילו במשנהו. ורק כך, לשהאדם מוכן נפשית ומחפש איך לקיים את רצון ה' בכל פרט ופרט באופן המושלם ביותר, ומוכן להקדיש לכך את כל כוחות גופו ונפשו, רק כך אפשר לאשת אל השלב המעשי של הקבלה, כשהא תוצאה מתוך הרצון לשינוי אמיתי, וכאן עליו להחליט דוקא על שינוי קטן וקל לכאורה, אך משמעותי ביותר, בבהינת "מועט המחזיק את המרובה", וכפי שנתבאר לעיל בארבעות שזוהי השליבה הראשונה בסולם ההצלחה בעושה"ת.

והנה להלן עמי' מג ואילך סידרנו בקצרה את הדברים שנתבארו כאן ועם קצת הוספות], וחילקנו את זה לסעיפים כדי להקל על הקורא. ואמנם יש לדיעת שעדיין לא התבאר האופן הנכון של הקבלות על כל חלקיו, אלא רק היסוד הבסיסי של "תפסת מועט תפסת", ושאר החלקים בזה יתבארו בס"ד בפרקים שני ושלישי.

העצה - קבלות קטנות

כדי לקיים את עצתו של מון הגר"ס בדוגמתו אנו, אין צורך להיות גאון בחכמת כוחות הנפש, ולחקור ולדרוש היכן הם הבחינות הקלות אצלנו. העצה הפשוטה שבבילנו היא, לקבל על עצמנו להשמר מהעבירה באיזה חלק קטן שבבוחנו בודאי לעמוד בו לאורך זמן, וממילא זוהי הבחינה הקלה אצלנו, כי הרי עליה אנו נתבעים יותר מכל - למה לא עשינו לפחות את זה!

למשל, אדם שרוגיל לדבר לשון הרע בלי מעצור לפיו, ונדמה לו כי יקשה לו מאד לקבל על עצמו להפסיק מדבוריו לגמרי, אבל לקבל על עצמו שעה אחת בשבוע ודאי לכו"ע זה לא קשה, וא"כ התביעה המדולה ביותר עליו היא: למה לא קבלת על עצמך זהירות נכונה בלשה"ר לפחות שעה בשבוע?!

ונמצא שאם יקבל עליו לפחות קבלה קטנה זו, כבר הציל את עצמו מעונשים קשים ומרמים, וכבר הכניס את עצמו למדרג התשובה, וכפי שנתבאר.

נמצא שבבואנו לקבל על עצמנו איזה קבלות מעשיות, שיהיו התחלה ופתח לדוד התשובה, אשר למעשה זו היא הובתנו בכל השנה, אין ביותר בימי התשובה - שזהו כל תקותנו והצלחתנו, ראשית דבר עלינו לחפש בכל ענין וענין את החלקים הקלים ביותר, וכך נוכל להצליח בס"ד.

ובתשוקה להיות קרוב עולה כליל ליה' ולהשרף ע"ג המזבח, ולכן נחשב לו כאיילו נשרף ממש, ועד היום הזה אנו מבקשים ומקבלים מנח הזכות הזאת. ויע' ער"ז בשו"ת הרשב"א (ח"ה סי' נה).

מג.

אחד"ש

דברך הגיעני שמחנני מאד לראות אותך מעמיק בתורה. כה תוסיף לשום מגמתך לשקידת התורה ותשתדל בכל יום לעלות למעלה למעלה ברב מרץ להכניס דברי תורה בלבך ונפשך כי זה כל האדם. בנוגע למש"כ אפרש הדברים, ואולי נכון שתבוא לדבר על פה...

אי"ש

ה' כ"ג חשוון תש"ה בני ברק

מד.

... שיחיי, שלי.

רצוני לדבר על לבך ולעוררך אל הטוב האמתי לפני האדם, כמובן רצוני לראותך בטוב ובאושר הוא רצון היותר חזק, וקשור בכל נפשי, ובאמת בזה הנך משתתף אתי, כי גם אתה רצונך לראות את עצמך בטוב, אך יש משהו בינינו, כי אתה נפגש במלחמה בגשתך לבחור בטוב כי טבע האדם להמשך אחר המתוק בשעתו, ולמרות הכרתו בנפש המשכלת כי זו מן השפלות, ולמרות כי נטוע באדם לשבח את הגזירות מן התאוות, ולבו ביון מוחלט את התאוות הגופניות, קשה לאדם לפרוש מן התשוקות השפלות.

סט

תורה

תורה ולהשליך את כל המית העולם אחרי גוים, וההסכמה החזקה עמדה להם הלכו והגדילו ועשו פרי.

והלא אחרית שמחת התאוה תוגה ומגנת לב, ואם עלתה ביד אדם לעמוד בנסיון הלא הוא מלא חדות עז, ועתה יקירי עשה למענך אם לא למעננו והסכם הסכמה גמורה על שקידת התורה ותמצא בה חיים ועונג אשר אין משלו עלי חלד.

ודע לך כי בראשית הדרך מומין השטן עיכובים ומכשולים לפני האדם כי זו מנסיונות של בן אדם בארץ אבל סוף האדם לבצח והבא לטהר מסייעין אותו.

הנני כותב מכתבי זה ואני רוצה לקוות להתבשר כי קבעת עצמך לתורה כי מה האדם תחת השמים ומה חיי אם לא יקנה תורה וידע את יוצרו ית' וידע את אשר שולח ממרום לתחתיות ארץ ולא לחיות חיי בהמה.

והנני חותם בברכת כוח"ט כנפש הדושת

אי"ש

מה.

בתשובה על שאלת ה'... שיחיי, השקפתי כי אלה אשר לבם לתורה ואשר גורלם בחיים הכשירתם לבוא לידי מדה זו להסתפק על ענין מסירות גופם ונפשם אשר נתנה לישראל למתנה מן השמים מעל, למרות שטף מים הזדונים המכסים

קובץ סגרות

סט

ועל האדם החכם להתגבר על יצרו וכמו שאמרו צדיקים יצרו מסור בידם רשעים הם מסורים ביד יצרו, ואמנם רצוני של אדם אין להם יצר על אהובם והם חפצים אושר האדם אהובם אושר אמתי אושר נצחי אושר של חיים אמתיים, ומה מאד יכאב לב לראותך נופל במלחמתך ביד יצרך והנך הולך בהוללות כל היום, ובאמת כל הקושי של החכם אינו אלא בתחלתו, כמו שאמרו כל התחלות קשות, ואחרי שהאדם מתעמל זמן מועט בתורה קונה אהבת התורה ותוא מתאוה ללימוד יותר מכל תענוגי העולם.

הלא יש לך הרגש של הצלת ילד מילדי הפליטים מדרכי מות לדרכי החיים, ולמה אינך מרגיש להצלת נפשך, הלא הלומדים מועטים, ואחרי אשר זכית ליפול בגורל של הוריד היקרים יחי וחוננת בשכל ישר ועמוק ובזכרון עמוק, והנך מהיחידים אשר התורה עוקבת אחריו והנך מתנהג בעצלתיים, והימים חולפים והשנים עוברות, והנך מוסיף הבל מלוא חפנים, והוריד מחכים לראותך איש המעלה שקוע בתורה בשמחת עולם כל היום, ומה גדל העצב לראותך ח"ו עם הארץ ושפל מעולם השפל.

ודע לך יקירי כי הכל תלוי בהסכמה, הרבה מגדולי עולם התחילו לימדם בימי בגרותם וכאשר לבשו רוח עז והסכימו בנפשם הסכמה עזה ומרצית לקבוע עצמם על

הותרה לו ס"ד, אלא נעשית לו כהיתר". אך כאשר מגיעים ימי האלול, ושומעים אנו את תקיעת השופר צריכים אנו להתעורר "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו". באלול, איפוא, תפקידנו להתעורר ולהתנער מאותה הרוח ותוצאותיה המרות; לעצור משטפון ההרגל, ממרוצת החיים.²

הנהגות החומרא – הוראת השאיפה הפנימית

ומעתה, זהו ביאור עומק דברי הפוסקים דבתקופה זו יש להחמיר ולא לאכול פת עכו"ם וכד', שכן ע"י הנהגה זו אין אנו ח"ו מחמירים חומרא בעלמא – ואפי' ע"מ לצבור זכויות ליום הדין, שורש הענין הוא, דבזה מראים אנו את האמת החבויה בתוכנו, את שאיפותינו ורצונותינו האמיתיים. בימים אלו, מפסיקים אנו את מהלכנו הרגיל והיומיומי, ומתבוננים חושבים ומתעוררים. בתקופה זו נחשפת האמת המקננת בתוך כל אדם ואדם, בתקופה זו מראה הו"א את שאיפתו ורצונו האמיתי, רצון להיות כפוף לחוקי התורה באופן מוחלט.

ואכן, אין לך עת מתאימה מזו – עת בה מתנערים אנו מאותה רוח שטות – להראות רצון אמיתי לשינוי. וא"כ אין כאן חיקוי, אין כאן תחפושת, אלא היפוכם של דברים, מורידים אנו את התחפושת, משילים את המסכה, את אותה רוח שטות ששלטה עלינו, ומראים אנו לבורא עולם מה רוצים אנו באמת.

"כל השנה אלול"

בוזה יבוארו אל נכון דברי מרן הגרי"ס זצ"ל כי 'כל השנה צריכה להיות אלול', ד שכן כיון שבאלול מראים אנו את הנקודה הפנימית והאמיתית של האדם, נקודה נטולת רוחות שטות למיניהם, הרי נמצא דאכן מסוגל הוא האדם להגיע – אף כל השנה – למה שהגיע באלול, ומה שהיה מצבו עד עתה שונה הרי זהו בבחינת 'מקח טעות' שעשה עם יצרו. ומה מאד צדקו דבריו ז"ל כי כל השנה צריכה להיות אלול, דבכל השנה צריך האדם להתנהג בהתאם לצו הפנימי והאמיתי, כשם שבאלול מתגבר על אותה רוח שטות כך צריך הוא לנהוג בכל עת ועת, עד שיגיע למדרגה עצומה זו ד'כל השנה תהיה אלול'.

ימי הדין – מתנה

ובענין זה – יעוי' במדרש רבה (דברים פ"ה), וז"ל המדרש: "שופטים ושוטרים, א"ר לוי למה הדבר דומה למלך שהיו לו בנים הרבה והיה אוהב את הקטן יותר מכולם והיה לו פרדס אחד והיה אוהבו יותר מכל מה שהיה לו, אמר המלך נותן אני את הפרדס הזה שאני אוהבו יותר מכל מה שהיה לי לבני הקטן שאני אוהבו יותר מכל בני. כך אמר הקב"ה, מכל

² וראה גם במאמר "עבודת האלול – חשבון נפש מתוך מנוחת הדעת".

¹ וראה במש"כ במאמר "אלול ימי רצון".

האומות שבראתי אין אני אוהב אלא לישראל וכו', ומכל מה שבראתי איני אוהב אלא את הדין וכו' אמר הקב"ה נותן אני מה שאהבתי לעם שאני אוהב".

ומבואר דר"ה, יום הדין, ניתן לנו כמתנה מאיתו יתברך. ועומק הביאור בזה נראה ע"פ המבואר, דהמשפט מביא את האדם להכרה במעלותיו האמיתיות - וכדלעיל, שכן בהתעוררותו מחמת הפחד מהדין, הרי חושף הוא את פנימיותו הזכה והטהורה, והתעוררות זו מביאתו לידי קבלות, שאיפות והשגות גבוהות - עמם יבוא לפני המלך בדין. וכדברי המט"א "כי הוא דמיון לבע"ח שנותנים לו זמן בבי"ד ל' יום למצוא כדי גאולתו כדי להפטר מנוגשיו".

ועתה הגע עצמך, לו יצויר שבבוא אותו בע"ח למצוא כדי גאולתו, תכ"ד זה ימצא מטמון יקר ערך בביתו, הרי נמצא דכל הצער והלחץ אשר לחצו המלווה היה עבורו היכי תמצי לזכות בממון ורכוש רב ומה תהא רבה שמחתו על כך. כן הוא בענינינו, דע"י שנתן לנו הקב"ה את יום הדין, בזה זיכנו שנבוא - ע"י ההתעוררות הראויה - לידי כך שנתרומם מעלה מעלה, ונזכה להשגות גבוהות להם לא היינו מסוגלים להגיע בימי השנה השגרתיים, ימים בהם אפופים היינו באותה רוח שטות.

- כלום יש לך מתנה גדולה מזו?

האם עליו לא נאמר "אל תאמון בעצמך עד יום מותך"??

היתכן שמצות התשובה אשר נתחייב בה האדם היא עד כדי לסלק מעצמו את כח הבחירה לצמיתות??

וכי ביד האדם לעשות זאת?!

אך באמת כבר עמדו בזה המפרשים שם, ופירושו בדברי הרמב"ם, שאין כוונתו שצריך הקב"ה להעיד עליו שלא יחטא לעולם, אלא האדם עצמו יעיד עליו את הקב"ה, כלומר שיקבל עליו את הקב"ה לעד, [כמו אדם שמודה בפני עדים ואומר להם אתם עדיין, והקב"ה הוא עד על כך שהאדם קיבל על עצמו שלא ישוב לזה החטא לעולם. (עי' כ"ט ו"ח"ג שם)].

מהלך נוסף נמצא בדברי הגאון בעל "נתיבות המשפט" שבאר את דברי הרמב"ם באופן פשוט ונפלא מאד. וכך כתב:

נראה פשוט, כי האדם מקודם עשותו העבירה, הוא שוה בבחינתו לטוב או לרע, אבל אחר עשותו החטא, שורה עליו רוח טובה ומלפפתו עד שמחטיא שנית, וכו'. ולה אמר, שישוּב כל כך עד שיעיד עליו יודעי העלמות - פירוש שכבר סר החטא מדעתו עד שמכח העבירה לא ישוב עליו, רק הוא בבחינה שוה כמקודם.

ולדברי מדויק מאד לשון הרמב"ם במה שכתב "ויעיד עליו יודעי העלמות", ולא כתב "שיעיד עליו יודעי העלמות", כי אין הרמב"ם מדבר כאן מצד ידיעת העתיד, שהקב"ה יודע אם בעתיד יחטא האדם או לא, כי זה אינו נוגע לעשיית התשובה של ההנהגה, וגם אם בעתיד יחטא שוב ח"ו, אין זו סיבה לפגום בתשובה שעושה עכשיו, אלא הרמב"ם מדבר על ידיעת ההנהגה, שהקב"ה יודע את מעמקי הלב של האדם, והוא יכול להעיד אם באמת כעת בתשובתו עזב האדם את חטאו לגמרי, וקיבל על עצמו בלב שלם לשוב עוד לזה החטא לעולם.

פרק שני
יעיד עליו יודעי העלמות

אחת מהמחשבות הנפוצות המרחקות את האדם מלהאמין בסיבוי לקיים את מצוות התשובה מתבססות על דברי הרמב"ם (פ"ג מהלכות תשובה ה"ג), שכתב ד"ל:

ומה היא התשובה - הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירנו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא ישנה עוד, שנאמר יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו. וכן יתנהם על שעבר, שנאמר כי אחרי שרבי נחמתי ואחרי הודעי ספקתי על ידך. ויעיד עליו יודעי העלמות שלא ישוב לזה החטא לעולם.

בהשקפה ראשונה נראה מדברי הרמב"ם, שעזיבת החטא והחלטה צריכים להביא את האדם לידי מצב שבו הוא מוכנס לנאמרי שלא יחטא עוד בחטא זה, עד שאפילו הקב"ה שחוזמו אמת יכול להעיד עליו בבירור שלא יחטא עוד לעולם. ולא עוד, אלא שרק זוהי התשובה, וכל זמן שלא הגיע לידי כך, עדיין אין תשובתו תשובה, אין עזיבתו עזיבה ואין חרדתו חרטה.

ובכן, חושב לו אדם לעצמו, וכי תשובתי בשנה שעברה עמדה בתנאים אלה... ומה לי ולצרה הזאת...

מה הפירוש "יודעי העלמות"?
אבל הבה ונתבונן:
וכי יעלה על הדעת לומר שבעל תשובה הוא מעתה משולל מכח הבחירה??

כן כתב אדוננו הגר"א זיע"א בפירושו למגילת אסתר על הפסוק (ג) 'ובתגיע תור נערה ונערה לבוא אל המלך אחשורוש מקץ היות לה כדת הנשים שנים עשר חודש כי כן ימלאו נמי מרוקיתן ששה חדשים בשמן המור וששה חדשים בבשמים ובתמרוקי הנשים'. וכתב על זה בזה"ל:

על פי פשיט יש בזה דברים מיוחדים שאין בהם צורך כלל. ונראה שרמזו לנו בזה על הנשמה שנקראת נערה וכו', והוא שבכל ראש השנה וי"ז"כ האדם חוזר בתשובה וצוהק: "חטאתי, סלח לי", והקב"ה ברוב חסדו ורחמי "מעביר" על חטאיו ועוונותיו, פירוש שעוון עצמו אינו נמחק, אלא תלוי - אם יחזור בתשובה שלימה כל השנה, מחול לו, אבל אם לאו - לא נמחול. וכן דינו של הקב"ה, שאף שבעד החטא שיחטא אח"כ לא יהיה כ"כ רצוי לאותו עונש, אך מחמת חסאים שלעבר יעניש אותו וכו'. והוא שכתוב שממתניין לה קץ שנים עשר חודש, "כי כן ימלאו ימי מרוקיתן", פירוש, הימים שימריקו את עצמן מן העבירות.

למדנו מדברי הגר"א, שהרחמים והחסדים של הקב"ה, הפותח שער לדופקי בתשובה, ומינו פשוטה לקבל שבבים, מועילים הם דקא למי שחוזר בתשובה שלימה באופן המתקיים לכל השנה, והיינו שמקבל על עצמו באמת ובלב שלם, ולדין למיעוט דרגתו - כאמור לעיל, היינו לעשות את אותו שינוי קטן וקל שקבע לעצמו, בלי שום פשרות ואמתלאות.

ואחר כך כשאנן הצליח האדם בזה, עליו נאמר הפסוק שלאחריו: "ובזה הנערה באה אל המלך", ופי' הגר"א שם:

פירוש, אם הוא נוהג כן כל השנה וכו', אח"כ יוכל לבוא אל המלך - בראש השנה ויום הכיפורים, לבקש. ואין מתכווין לו עונותיו הראשונים כלל.

שיעור קטן - אבל אמיתי

ומעלתה אין מקום ליאוש ודכדוך, והתגשת חוסר אונים התוקפת הרבה פעמים את האדם כשמתעורר לעשות תשובה, כשהוא נזכר בכל הפעמים שקיבל על עצמו לשוב בתשובה שלימה ולבסוף טפחה המציאות על פניו, ונשאר כמו שהיה (עפ"פ כד הוא סבור).

כי ראשית יבדוק האדם את עצמו באותם הדברים שהוא לקוי בהם, מה הם החלקים הקלים שבהם יוכל לקבל על עצמו קבלה אמיתית וכנה [ובלי נדר], וכפי שנחבאר באריות בפסק ראשון, והרי יוכל לעזוב את חטאו באותם החלקים עזיבה גמורה, עד שיעיד עליו הקב"ה שירדע את התעלמות שבליבו - שאכן קיבל על עצמו בלב שלם שלא ישוב עוד לחטא זה לעולם, ושלא נשאר בו שום רושם מהחלקים האלו של החטא, ואז יזכה מייד לכפרה גמורה על אותם החלקים, וכמו שהארכנו שם.

אמנם כאן עלינו לברר היטב, מה היא קבלה אמיתית בלב שלם, וכיצד מגיעים לזה. כי דעת לבנו נקל, שכדי שיעיד עלינו יודע העלמות, לא די בהחלטה הבאה ממחשבה של רגע אחד, מתוך איזו התרגשות חולפת, כי כדי שהקבלה תוכל להחשב עזיבה גמורה של החטא, על האדם להכין את עצמו היטב בחרטה ובקבלה באופן שיביא אצלו לשינוי אמיתי ובר קיימא, אפילו כלפי חלק אחד מהחטא.

תשובת יום הכיפורים - תלזיה ועומדת כל השנה

וישי לדעת, שאם בסופו של דבר לא קיים האדם את אשר קיבל בימים הנוראים, והסיבה לכך היא לא מחמת התחדשות יצרן של אדם עליו בכל יום, אלא מחמת איזה פגם בקבלה או ברצינות הקבלה, אז ח"ו זה עלול לגרום שהתשובה שעשה ביום"כ מתבטלת, ודנים אותו למפרע על כל עוונותיו הראשונים!

החברה הפנימית שלי במלכות ה', בהשגחה פרטית, בחובתו ותפקידי המיוחד לו בעולמו, באופן שהחשובה שהוא עוסק בה בימים אלו לקראת יוה"כ, תהיה הרבה יותר מבוססת, מתוך רצון והכרה פנימית, בלב שלם ובנפש חפצה, ואז תתקיים בידי התשובה, ותהיה קבלתו קבלה אמיתית ובת קיימא, וכמו שהבאנו מהמ"א.

ויש שביארו כך את דברי רבינו יונה בשערי תשובה (שער א אות ז) שכתב בזה"ל: "והנה הבורא נפח באפי נשמת חיים [שתפקידה הוא] להכיר וליראה מלפניו ולמשול במגף וכל תולדותיו".

והנה עבודת ב' ימי ראש השנה היא "להכיר", מכח האור הגדול של ה"נשמת חיים" שמתעורר ומתחדש בימים אלו, ומכח זה נוצר בקרבנו ה"ליראה מלפניו". ועד כמה שנרבה בהתבוננות, יתגבר עוד ועוד ה"ליראה מלפניו", עד שמכח זה נגיע לשלב המעשי של "למשול במגף וכל תולדותיו".

וכך הם דברי הרמח"ל בדרך עץ חיים: "כי יגיעת האמת מחזקת הנשמה ומרחקת ממנה היצר ודאי, ואין דבר מחליש הנשמה כחסרון הדיעה, ואם הינה הידיעה רחבה ועומדת על לב בני האדם לא היו חוטאים לעולם" ע"ש.

נמצא לפי"ז, שאם האדם רוצה לקיים את חובתו באופן נכון בימים אלו - בהכנתו ליום הכיפורים, עליו לנצל את האור הגדול והמיוחד

פ. כי אף שכולנו מאמינים בלי שום ספק שהקב"ה מלך העולם ומשגיח בכל וכול על כל וכו' וכו', מ"מ אם לא מתבוננים בזה ומחדשים שוב ושוב את ההרגשה בדיעות הפשוטות והמפורסמות הללו, הרי הם נשכחות מהאדם ואינו משפיעות על ההנהגה, מחשבותיו והרגשותיו. ועיין בכתבי הסבא מקלם (פקס) המבולט עמ' פב-פג) שכתב בחו"ד בזה"ל: "ענין היודי' חטאת לפניו" - פירושי מרוב מיעוט יראתו לפניו... ודומה אצלו כאילו לא חטאת כלל... ואין לך חמור יותר מאשר חסרון ההרגש, כמו שאמר הכתוב (ירמיה ב, לה) הנני נשפט אותך על אמריך לא חטאתו... יעו"ש דו"טב.

מה היא הדרך לשינוי בר קיימא

ואחר שיתאמת אצלו הצורך והתחיצות, והמידה הנכונה - ב"קבלה" שאנו מקבלים על עצמנו, עוד עלינו לדעת נקודה חשובה, אשר בוחה להביא את האדם לידי קבלה חזקה כ"כ, שכל רוחות שבועלים לא יזיק אותו ממקומו.

וכך נמצא דברים ברורים, בדברי הגר"א בפירושו למשלי (פג, יב):

כי כל דבר שלב אדם מתאוה ומנמת נפשו אליו ועושה בשמחה, אותו דבר מתקיים, מה שאין כן אם לא יביא לבו לזה, אף שיעשנו - לא יתקיים.

כל התורה כולה נדרשת מכלל חוץ לאו ומכלל לאו חוץ, אבל כאן הגר"א כופל את תנאו ואומר: אם יש תאוה ורצון - יתקיים, ואם לאו - לא יתקיים. אם האדם הביא את ליבו אל הענין שהוא עוסק בו, יצליח בלי ספק, ואם לא הביא את ליבו, אף שיעשה את הדבר, לא יתקיים בידי לאורך זמן.

והנה יזועה קושייתו של הגר"י בלאזער זצ"ל כמה קבע הקב"ה מתחילה את יום הדין - ראש השנה, ואח"כ את יום הסליחה - יוה"כ, הרי כיון שהקב"ה חפץ להיטיב עם ברוחניו, לכאן' היה טוב יותר לקבוע קודם את יום הכיפורים, וכך נוכל לבוא נקיים וטהורים לראש השנה ולזכות בדיון?

אולם לפי הני"ל נוכל להבין טעם לדבר זה, כי מאחר ויום הכיפורים אינו מכפר אלא עם התשובה, וככל שיעלית האדם להעלות יותר את דרגת התשובה כך יזכה ליותר כפרה על עוונותיו, נמצא שחסד גדול עשה עמנו הקב"ה בכך שהקדים לנו את היום הגדול ראש השנה, היום שהוא "ה' אורי" (נמנבא לעיל עמ' טג, כ) כי ביום זה זיכר האדם לחדש ולדומם את

פרק שלישי
פרטים נוספים

להקטין את הנסיון

בבואנו לקבל איזה קבלה שהיא, עלינו לשים לב לנקודה חשובה נוספת, וכדלהלן:

אדם שהתעורר, למשל, על גודל החיוב להשכים בזריזות לעבודת בוראו, ובא לקבל על עצמו איזה קבלה בענין זה כפי כחו, והנה יודע הוא כי עיקר הקושי שלו להשכים בזריזות, הוא באותם ימים שאיחר לעלות על יצועו בלילה, ואילו באותם ימים שהוא מקדים לישון הוא אכן קופץ ממיטתו בלי שום קושי. אדם כזה צריך לבודק ולברר לעצמו, מה נדרש ממנו בשלב זה, האם נקודת המלחמה שלו צריכה להיות - לחזור לקום לאחר האחרון בלילה? או שמא - לחזור מבעוד לילה, שלא לאחר לישון.

היי אומר, אמנם לא כל המקרים שונים, אך בהרבה הרבה מקרים, עיקר העבודה צריך להיות אף לא לבוא לידי נסיון, וממילא זוהי ה"עזיבת החטא" המדרשת מהאדם.

יתירה מזאת, גם אם אין באפשרותו, למשל, להקדים ללכת לישון, ואפי"כ ברור לו שמוחבתו להשכים בבוקר, עליו למצוא דרכים אחרות כיצד לתקן מעליו את הנסיון, כגון: למנות מי שיעירונו, לישון באופן שייתר קל לו לקום, וכדומה.

נמצא, שבבואנו לקבל קבלות לשפר את דרכנו, לא די שנתמקד במכשול עצמו, אלא עלינו לחפש ולבודק מה הן הסיבות המביאות אל החטא, ומה הם המצבים המקסימיים אצלנו את הנסיון, ותמיד עדיף להעמיד את הקבלה על הסיבות, וממילא עי"ז נשאר רחוקים מן החטא.

חשופע ומאיר בימים אלו, כדי להחיות אצל עצמו יותר את ההכרה במלכות ה', ומתוך כך להתעלות ולקבל על עצמו לשפר את הטעון שיפור.

ואז, כשתקבלה תהיה מתוך הכרה שכלית ברורה, שרק זוהי האמת ורק את זה הוא באמת מתפש, כי זוהי למעשה שאיפתו בחיים, אז בודאי יהיה לזה קיום וסיעתא דשמיא למשך כל ימות השנה, וזכה שתתקבל תשובתו ברצון.

ולחלן ב"יסודות הענינים בקצרה" חלק ב' יתבאר ב"ד הפרטים המעשיים בענין זה.

י. ועיקר בכתיב חטא מקלם (פנקס הקבלות עב' ו) שכתב: 'כמו שיש בטבע העולם זמנים המסוגלים לרפואה כמו לרפויצה וכדומה, כן יש בשנה זמנים המסוגלים לרחמינות... על כן טוב ענה (-בחדש אלול) להשתדל לעסוק ברפואות יותר מכל השנה, ולהכין עצמו להבריא ראשי האיברים אשר מהם הוצאות חיים, כמו: להחזק בהשגחה... בין שנוגע לבריאות בין שנוגע לפרנסה או לשאר רצונות האדם הכל בידי שמים והטוב לפני יעשה, וזה יסוד גדול. יסוד השני: כי מטוב לא יצא רע ח"ו ובאמר צרי' ולא עולתה בו... יסוד השלישי: חטבל, האדם צריך לחיות מוכן בעולמו לסבול, ובשבר החכמה האמיתית - לא יסבול.'

ובספר "לקט ישר" כותב על רבו בעל ה"חכמות הדין" שהיה בימי אלול מנגן את אמירת ברוך שאמר בכל יום בבקר בשלשת רבעי שעה:

אל יפלא אם שחיתותו של בלעם, אינה ממלאת את הקרון עצמו על גדותיו.

ואל יפלא, אם צדקותו ומפעליו ההירואיים של הצדיק, עדיין השאירו את עצם עצמיותו מלאה במי רגלים.

והדברים מבהילים מאד.

שכן, מי לפניו יצדק, מי יעמוד בדיון, ובעיקר מי יעמוד למבתן הנקישה על קנקנו.

שומה, איפוא, עלינו יותר ויותר, למלא את עצמיותנו, במי מעיין זכים, המרוים את צמאוננו הגדול לאבינו שבשמים.

מי יתן והיה.

אוצר החכמה

בדרך שאדם רוצה לילך

"ויאמר אלקים אל בלעם, לא תלך עמהם וגו', ויבא אלקים אל בלעם לילה ויאמר לו, אם לקרא לך באו האנשים קום לך אתם" (במדבר כב, יב-כ).

"אמר רבה בר רב הונא וכו', מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים, בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו, מן התורה דכתיב: לא תלך עמהם, וכתיב: קום לך אתם, מן הנביאים וכו', מן הכתובים דכתיב (משלי ג, לד): אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן"

רבים שואלים: על שום מה עיכבו האתון והמלאך את בלעם, הלא בפירוש הרשו לו, כנאמר "קום לך אתם"??...

וידוע תירוצו של הגרא"ו זצוקללה"ה, בקונטרס דברי סופרים, שגם אם הורשה בלעם לכך, אך הלא ברור ופשוט כי אין זה רצונו יתברך, כי ילך לקלל את ישראל...

בלעם נתבע, איפוא, על כך, כי כל המהלך שלו היה נגד רצונו יתברך. עיין שם היטב בכל מהלך דבריו של הגר"א, הנפלאים והמאלפים.

אך נראה עוד, ואולי משלימים הדברים, אלו את אלו.

חז"ל אומרים, כי בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו, ולמדו זאת מן התורה, מן הנביאים ומן הכתובים – מן התורה – מפרשת בלעם, שנאמר: קום לך אתם...

עצם דברי חז"ל, הם ממש פלאי פלאים, שכן, המשמעות המשתמעת מזה היא, שה"רוצה", גורף אחריו את ה"מוליכין אותו", משום שאת עצם ה"מוליכין", אין בידו של ילוד אשה לעשות, נמצא, כי מה שמוטל עליו, הוא ה"רוצה". זהו גבול יכלתו.

ובלבד שיהא זה "רוצה" של ממש. ורוצה של ממש, הוא רק זה, הבא לידי כמיהה ושאיפה.

הדברים מאלפים ונוראים, משני הצדדים, הן מצד האחריות, הן מצד הרוגע והנוחם.

מצד האחריות – הלא בידך לרצות. אין מבקשים ממך, לא כושר ולא כשרון, לא עילויות ולא גאונות. כל אלו, בכלל ה"מוליכין אותו" המה.

מה שמבקשים ממך הוא, אך ל"רצות", והלא זהו בידך.

נורא הדבר, גם בהתחשב, שאף לקלל "מוליכין אותו", ואף זאת, בעקבות ה"רוצה" של בלעם.

אך גם נוחם בדבר ורוגע, שהרי כל הטוב, היפה, המועיל והנפלא, בא יבוא. הכל הכל נשאב ונמשך אחר ה"רוצה".

בידך לרצות, והרי הנך כשרוני, עילוי, גאון. האין זה נפלא...

דומה, כי גם אם נוסיף לדבר ולהתפעל, לא נמצא את הנפלאות שבהשקפה יסודית זאת.

